

Hatay ve Adiyaman'da yaşayan ergen ve gençlerin afet sonrası deneyimlerini incelemeyi amaçlayan bu araştırma, Kasım-Aralık 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 12-21 yaş aralığında yer alan 1638 ocuk ve genç katılmıştır.

Arařtırmaya katılan ve bizimle dūřüncelerini paylařan genç katılımcılarımıza bu arařtırmayı mūmkūn kıldıkları için teřekkūr ediyoruz.

Arařtırmanın danıřmanlıęını Prof. Dr. Kezban elik yūrtmūřtūr. Kendisine deęerli katkılarından dolayı teřekkūr ediyoruz.

©Tūm hakları saklıdır. Bu yayının herhangi bir bōlūmū Genç Hayat Vakfı'nın izni olmadan çoęaltılamaz.

Eylūl, 2024

YENİDEN İNŞA

Adıyaman ve Hatay'da
Yaşayan Çocuk ve
Gençlerin Deneyiminden
Deprem Sonrası Yaşam:
Güçlükler, Mücadele
Yolları ve Öneriler

ÖNSÖZ

Genç Hayat Vakfı, hiçbir ayırım gözetmeksizin, insan odaklı yaklaşımı merkeze alarak, 11-18 yaş grubu çocuk ve ergenlerin eğitime erişimlerini, hayata katılımlarını ve psiko-sosyal iyi oluşlarını desteklemek için 2008 yılından bu yana faaliyetlerini sürdürmektedir. Genç Hayat Vakfı, afet sonrası faaliyetlerini planlarken, ergenlerin psiko-sosyal iyi oluşlarını destekleyecek, psikolojik sağlamlıklarını güçlendirecek ve baş etme becerilerini geliştirecek önleme ve müdahale çalışmalarına yer vererek "ergen odaklı yaklaşımla" aksiyon almaktadır. Ergenlik dönemi; fiziksel, bilişsel, psikolojik ve sosyal alanlarda hızlı bir değişim ve gelişim sürecinin yaşandığı, yoğun ve karmaşık duyguların deneyimlendiği zorlayıcı bir dönemdir (Nightingale ve Fischhoff, 2002). Genç Hayat Vakfı, ergenlerin benzersiz ve değişen ihtiyaçlarına uygun hizmetler sunan ve bu dönemi olumlu bir şekilde deneyimlemelerine yardımcı olacak programlar geliştirerek ergenlerin kendilerini güvende hissetmeleri, potansiyellerini gerçekleştirmeleri ve topluma daha etkili bir şekilde katılmaları için çalışmalarını sürdürmektedir.

Genç Hayat Vakfı, afet sonrası akut müdahale ve akut dönem sonrası müdahale çalışmalarında afet, mevsimlik tarımda çocuk işçiliği, eğitime erişim, 21. yüzyıl becerileri, istihdam edilebilirlik becerilerinin geliştirilmesi ve koruma alanındaki saha deneyimiyle kurumsal hafızasına dayalı olarak, ergen ve genç odaklı bir model çerçevesinde faaliyetlerini şekillendirmiştir. Bu model çerçevesinde, akut dönemde temel ihtiyaçların karşılanması, psikososyal destek çalışmaları, güvenlik ve barınma ile ilgili faaliyetler yürütülmüş, orta ve uzun vadede yapılacak müdahale çalışmaları planlanmıştır. Bu planlamalar kapsamında Hatay ve Adıyaman'da toplum merkezleri kurulmuştur. Toplum merkezlerinde çocuk ve ergen dostu, kadın dostu güvenli alanlar oluşturulmuştur. Akut dönem sonrasında, psikososyal destek faaliyetleri, psikolojik destek, koruma faaliyetleri, geçici yerleşim yerlerine yönelik çalışmalar, çocuklara, ebeveynlere ve öğretmenlere yönelik eğitimler, kadınlara yönelik bakım hizmetleri ve gençlik katılımı alanlarında çeşitli faaliyetler yürütülmüştür. Genç Hayat Vakfı, faaliyetlerini planlarken odak grup görüşmeleri, anket çalışmaları, ihtiyaç analizleri, açık oturumlar ve saha gözlemlerinden elde edilen verileri kullanmıştır. Bu sayede, kaynakların etkili kullanımı sağlanmış ve veriye dayalı çalışma planları oluşturulmuştur. İhtiyaç analizleri ve görüşmelerin sonuçları doğrultusunda, bölgedeki ihtiyaçlara yönelik kanıta dayalı savunuculuk çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Genç Hayat Vakfı'nın deprem bölgesindeki çalışmalarını detaylı incelemek için "Afet Sonrası Çalışmalarda Bir Model Olarak: Gençlik Çalışmaları" raporunu* inceleyebilirsiniz.

* <https://genchayat.org/wp-content/uploads/2024/02/AfetSonrasiCalismalardaBirYontemOlarakGenclikCalismalari.pdf>

Türkiye depremler bakımından dünyanın "yüksek riskli" olarak nitelenebilecek bir coğrafyasında bulunmakta ve ortalama olarak beş yılda bir geniş çapta can ve mal kaybına yol açan bir deprem deneyimlemektedir (AFAD, 2019). Deprem sonrası yapılan araştırmalarda depremin çocuk ve gençler üzerindeki etkilerine ilişkin çalışmaların eksikliği dikkat çekmektedir. Afet sonrası süreç yönetiminde, çocuk ve gençlerin özel gereksinimlerinin olabileceği genellikle göz ardı edilmekte ve planlamalar, çoğunlukla ailelerin temel barınma, beslenme, hijyen gibi ihtiyaçları üzerinden yapılmaktadır. Çocuk ve gençlerin aile yaşamları, okulları, oyun alanlarının tümü etkilenmiş olduğundan aslında aile içinde daha kırılgan hale gelebilmektedirler. Bu çalışmanın odağına çocuk ve gençleri yerleştirmiş olmasının ana nedeni de bu klasik "iyileşme yönetiminin" ihmal ettiği grupları görünür kılmaktır.

Genç Hayat Vakfı, bu eksiklikten hareketle deprem sonrası süreçte, ergen ve gençlerin ihtiyaçlarını tespit etmek, ergen ve gençlere yönelik durum analizi yapmak, afet müdahaleleri ile ilgili ergen ve gençlerin fikir ve önerilerini almak amacıyla yararlanıcısı olan ergen ve gençlere yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Depremin yarattığı ekonomik, sosyal ve psikolojik sonuçlar göz önüne alındığında çocukların ve gençlerin iyi oluş hallerini desteklemek adına kapsamlı bir müdahale stratejisi geliştirilmesi önemlidir. Doğru bir müdahale stratejisi oluşturmak için, kapsamlı bir durum analizi yapmak, özellikle çocukların ve gençlerin ihtiyaçlarını dikkate almak gerekmektedir. Durum analizi, depremin etkilediği bölgedeki gençlerin ve çocukların güvenliği, sağlık ve eğitim gibi hizmetlere erişimleri, psiko-sosyal destek gibi çeşitli ihtiyaçlarının belirlenmesine yardımcı olacaktır. Bu şekilde, gençlerin ve çocukların ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde yanıt verilebilir ve onların iyileşme süreci desteklenebilecektir.

Bu araştırma kapsamında, özellikle depreme yönelik afet öncesi ve sonrasını kapsamlı bir şekilde ele alan ergen odaklı bir eylem planı oluşturulmuştur. Ancak, 21. yüzyılda karşı karşıya olduğumuz krizlerin çeşitliliği göz önüne alındığında, sadece depremler değil, aynı zamanda pandemiler, göçler ve diğer acil durumlar için de kapsamlı eylem planlarının oluşturulması gerekmektedir. Bu tür krizler, toplumsal yapı üzerinde derin ve uzun vadeli etkiler yaratabilir, bu nedenle kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler tarafından her tür acil duruma yönelik hazırlık ve müdahale stratejilerinin geliştirilmesi hayati bir öneme sahiptir. Deprem odaklı bu çalışma, bu ihtiyacı vurgulamakla birlikte, daha geniş bir çerçevede çeşitli krizler için de benzer planların hazırlanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

GİRİŞ

“Topluluklar her zaman doğal tehlikelerle karşı karşıya kalacaktır, ancak günümüzün felaketleri genellikle insan faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkıyor veya en azından daha da kötüleşiyor... İnsanlık tarihinin hiçbir döneminde bu kadar çok insan sismik açıdan aktif alanların etrafında kümelenmiş şehirlerde yaşamamıştı. **Yoksulluk ve demografik baskı**, her zamankinden daha fazla insanın taşkın ovalarında veya toprak kaymasına yatkın bölgelerde yaşamasına neden oldu. **Kötü arazi kullanım planlaması; çevre yönetimi ve düzenleyici mekanizmaların eksikliği hem riski arttırmakta hem de afetlerin etkilerini ağırlaştırmaktadır**” (Kofi Annan, 2002).

Dünya genelinde, doğal afetler sonucunda son 20 yılda 1.3 milyon insan hayatını kaybetmiş, 4.4 milyar insan yaralanmış, milyonlarca insan evsiz kalmış, doğal afetlere bağlı ölümlerin ise yarısından fazlası tsunami ve depremlerden kaynaklı gerçekleşmiştir (Gu, 2019). Küresel ısınma ve iklim değişikliği nedeniyle artık dünya daha önceden görülmemiş büyüklükte ve sıklıkta afetlerle mücadele etmeye başlamıştır. Afetlere bağlı ölümlerin artması ile kentte yaşayan nüfusun artması arasında ilişki olduğu görülmektedir. 2020 yılında dünya nüfusunun yaklaşık %55'i kentsel alanlarda yaşamaktayken; bu oranın 1990'da %43 olduğu görülmektedir. 2050 yılına gelindiğinde ise dünya nüfusunun üçte ikisinden fazlasının kentsel alanlarda yaşayacağı öngörülmektedir (UNDESA, 2018). Kentsel alanlarda artan nüfus yoğunlaşması, birçok kenti karakterize eden konut yoğunluğu, sosyo-ekonomik ve mekânsal kırılganlıklar ile birlikte kent merkezlerini, kırsal alanlara göre doğal afetlerden etkilenme riskine karşı daha duyarlı hale getirmektedir (Gencer, 2013). Afetler dünya çapında meydana gelse de etkileri eşit olmayan bir şekilde dağılmaktadır; **en çok etkilenen kişilerin %98'i gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır** (UN-HABITAT 2007). Türkiye, depremler bakımından dünyanın "yüksek riskli" olarak nitelenebilecek bir coğrafyasında bulunmakta olup, ortalama olarak beş yılda bir geniş çapta can ve mal kaybına yol açan bir deprem deneyimlemektedir (AFAD, 2019). Ayrıca Türkiye, kentsel nüfusu hızla artan bir ülke olup kentsel alanlarda yaşayan nüfus oranı dünya ortalamasının bir hayli üstündedir (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2019).

Türkiye, 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli son derece yıkıcı iki depremlerle sarsıldı. Bu depremler, ülkenin tarihindeki en büyük felaketlerden biri olarak kaydedildi. İlk depremin büyüklüğü 7,8 Mw iken, ardından aynı gün öğleden sonra meydana gelen ikinci deprem 7,7 Mw olarak ölçüldü. Bu ardışık depremler, Türkiye'nin birçok bölgesini ve 11 ildeki yaklaşık 14 milyon insanı doğrudan etkiledi (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). İçişleri Bakanlığı tarafından açıklanan resmi rakamlara göre depremlerde hayatını kaybedenlerin sayısı 50.783, yaralananların sayısı ise 107.204 kişi oldu. Deprem, ülke genelinde büyük hasara yol açmış ve binlerce bina hasar görmüş veya tamamen yıkılmıştır. Binlerce insan evsiz kalmış, farklı bölgelere göç etmiştir.

Afetlerle ilgili ilk çalışmalar, afetlerin doğal olaylar olduğu ve herkesi eşit şekilde etkilediği anlayışına dayanmaktaydı. 1970'lerin ortalarına gelindiğinde, afetlerin etkisi "güvenlik açığı" perspektifinden ele alınmaya ve "doğallığı" sorgulanmaya başlamıştır (O'Keefe vd., 1976). Bu yeni yaklaşım ile birlikte pek çok felaketin doğal afetler tarafından tetiklenmesine rağmen afetin felakete dönüşmesinin ve farklı gruplar üzerindeki etkilerinin sosyal, politik ve ekonomik düzenlemelerle ilişkili olduğu anlaşılmaya başlanmıştır (Tierney, 2014). Afet riski, önceden var olan eşitsizlikleri yansıtacak şekilde dağılmakta, daha az güce ve daha az kaynağa sahip olan gruplar genellikle afete hazırlanmak, müdahale etmek ve afetten kurtulmak için daha az olanağa sahip olmaktadır (Wisner vd., 2004).

Literatürde iki baskın teorik bakış açısı mevcuttur: sosyo-ekolojik ve mühendislik yaklaşımları. Sosyo-ekolojik bakış açısı dayanıklılığı süreç odaklı, dinamik bir kavram olarak değerlendirirken, mühendislik perspektifi dayanıklılığı sonuç odaklı, statik bir kavram olarak görmektedir. Mühendislik yaklaşımı, dayanıklılık terimini afetten önceki duruma geri dönmek olarak anlar; sosyo-ekolojik yaklaşım, duruma nasıl tepki verileceği, durumdan nasıl kurtululacağı ve yeni koşullara nasıl uyum sağlanacağı gibi uyarlanabilir dayanıklılığa odaklanmaktadır. Mühendislik yaklaşımında deprem sonrası iyileşme, basit bir ifadeyle, normalliğe dönüş anlamına gelmektedir. Geleneksel olarak afet sonrası yeniden yapılanma, afetin neden olduğu fiziksel hasarın onarılmasından ibaret olarak görülmüştür. Yapılı çevrenin ve altyapının felaketten önceki haline göre yeniden inşa edilmesi, genellikle daha önce var olan kırılganlıkları ve

eşitsizlikleri yeniden üretme kapasitesine sahiptir (Kennedy vd., 2008). İnsanların deprem öncesi ekonomik ve sosyal durumları, iyileşmenin kalitesi ve hızı üzerinde büyük etkiye sahiptir (Ramakumar, 2008). Deprem ve depremi karşılama, depremi deneyimleme, deprem sonrasında yaşam mücadelesi ve bu mücadelenin sınırları, deprem öncesi koşullarla yakından ilişkilidir. Afetler aslında büyüteç etkisi yaratarak eşitsizliklerin daha da artmasına neden olmakta ve hizmetlere erişim üzerinde de etkiler yaratmaktadır.

Pek çok batı ülkesindeki baskın afet müdahale yaklaşımları, kökleri orduya dayanan ve tekno-yönetimsel, yukarıdan aşağıya devlet liderliğindeki müdahaleleri içermektedir (McLennan vd., 2021). Afetin bu versiyonu, afetin sosyal boyutlarına daha az önem veren, inşa edilmiş altyapının iyileştirilmesine vurgu yapan bir versiyondur. 'Normal' hayata dönüşün döngüsel mantığı ile hareket eden yaklaşım, değişimden ziyade devamlılığı güçlendiren bir mantıktır (Anderson, 2012). Bu mantık, felaket deneyimlerine aracılık eden çoklu kimlikleri ve adaletsizlikleri (Peek vd., 2018) ve aynı zamanda onları besleyebilecek farklı varoluş ve davranış biçimlerini göz ardı etmektedir (Cretney ve Nissen, 2023; Carlton vd., 2022).

Tekno-yönetimsel yönetim anlayışının yanı sıra, politika oluşturma, planlama ve kaynak tahsisi de genellikle **yaş veya cinsiyete bakılmaksızın** "evrensel" ilkeler dikkate alınarak yürütülmektedir (Bartlett, 2005:1). Böylece, 'çocuklar ve gençler, ulusal afet yönetim planlarında nüfusun geri kalanından farklı ihtiyaçları olan özel gruplar olarak kabul edilmemiştir' (Cola, 1993:248). Genel olarak afet sonrası yönetim anlayışı "**ailelerin temel ihtiyaçları karşılanırsa, çocukların ve gençlerin ihtiyaçlarının da karşılanacağı**" varsayımına dayanmaktadır. Afet sonrası iyileşmeyi; sosyal ve ekonomik katılım ile büyüme potansiyeline geri dönüş olarak tanımlamış ve bireylerin barınma, gelir, istihdam ile fiziksel ve zihinsel refahının istikrara kavuşturulması şeklinde değerlendirerek "ailelerin temel ihtiyaçlarına" odaklanmıştır. Üstelik çocukların ihtiyaçları çoğu zaman afete hazırlık planlaması ve müdahale faaliyetlerinin de dışında tutulmaktadır. **Çocuklara ve gençlere odaklanılmaması**, kısmen onların afetlerden ciddi şekilde etkilenmedikleri ve tepkilerinin geçici olduğu yönündeki yaygın ve hatalı varsayımdan kaynaklanmakta ve ihtiyaçları çoğu zaman afete hazırlık planlaması ve müdahale faaliyetlerinin dışında tutulmaktadır (La Greca ve ark. 2002). Bu, büyük ölçüde çocuk ve ergenlerin endişelerini dile getirme gücünün olmayışından ve çoğu afet uzmanının spesifik olarak çocuk ve ergenlere ilişkin bilgi birikimlerinin az olmasından kaynaklanmaktadır. Afet sonrası iyileşmeyi, çocukların ve gençlerin perspektifinden anlamak akademik açıdan da nispeten daha az ilgi görmüştür. Ancak farklı yaşlardaki kız ve oğlan çocuklarının dünyayı belirli şekillerde deneyimledikleri ve bir dizi karar ve eylemden farklı şekillerde (bazen derin ve uzun süreli) etkilenmekte oldukları çeşitli çalışmaların sonuçları tarafından doğrulanmaktadır.

21. yüzyıl ile uluslararası terörizmin artması, salgınlarla ilgili endişeler, dünya çapında kaygı verici bir dizi doğal ve insan yapımı felaket ve medyadaki haberlerin küreselleşmesiyle birlikte, afetlerin çocuklar ve gençlere olan etkisine ilişkin farkındalık artmaya başlamıştır (Sagi-Schwarz, Seginer ve Abdeen, 2008). Afetlerin sıklığı ve şiddeti arttıkça çocuklar ve gençler olumsuz psikolojik, sosyal, sağlık ve özellikle eğitimsel etkiler açısından en fazla risk altında olanlar arasında yer almaya başlamıştır. Peek'e göre (2018) çocuklar ve gençler afet esnası ve sonrası sürecin en risk altında olan gruplarını oluşturmaktadırlar; psikolojik rahatsızlıklar, fiziksel yaralanmalar, hijyene bağlı hastalıklar ve diğer sağlık sorunları, ölüm ve çocuk dostu alanların (okullar ve oyun alanları) yok olması ve eğitimde gerileme ve okulu bırakma dahil pek çok riskle karşı karşıyadırlar. Böylece gençlerin afetlere ve diğer travmatik olaylara uyumunu araştırmaya başlayan çalışmaların sayısı giderek artmaya başlamıştır (Cox vd., 2018:249). Yapılan çalışmalar, duygusal bağlanma, pozitif başa çıkma becerileri, aile kaynakları ve eğitim desteklerinin, afet sonrasında çocukların ve gençlerin iyileşmesinde önemli olduğunu göstermektedir.

Çocuklar, ölüme, yaralanmaya, hastalığa ve istismara karşı fiziksel olarak da daha dezavantajlı konumdadır. Ayrıca çocuklar psikolojik açıdan kırılgan oldukları için travma sonrası stres bozukluğu veya buna bağlı semptomlar geliştirebilirler. Bununla birlikte afetler nedeniyle çocuklar eğitimlerinde aksamalar veya gecikmeler yaşayabilmektedirler. Çocukların ve gençlerin özel ihtiyaçları vardır ve yetişkinlerden farklı fiziksel, sosyal, zihinsel ve duygusal desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Ancak çocukların ve gençlerin afete hazırlık, müdahale ve iyileştirme faaliyetlerine **katkıda bulunma kapasiteleri** de bulunmaktadır. Çocukların ve gençlerin afetlere karşı dayanıklılığını artırmak için kaynaklara erişimlerini iyileştirmek, katılımlarını teşvik etmek ve güçlendirmek için destek sunulması ve adil muamele gösterilmesi gerekmektedir (Peek, 2008:1).

Tablo 1: Afetlerde Çocukların ve Ergenlerin Karşılaştıkları Kırılganlık Türleri

Psikolojik kırılganlık	Fiziksel kırılganlık	Eğitimsel kırılganlık
• Post-Travmatik Stres Bozukluğu	• Ölüm	• Okul devamsızlığı gidememe
• Depresyon	• Yaralanma	• Zayıf akademik başarı
• Endişe	• Hastalık	• Gecikmeli ilerleme
• Duygusal rahatsızlık	• Yetersiz beslenme	• Eğitimin tamamlanamaması
• Uyku bozuklukları	• Fiziksel ve cinsel istismar	
• Somatik şikâyetler		
• Davranış sorunları		

Kaynak: Lori Peek: Children and Disasters: Understanding Vulnerability, Developing Capacities, and Promoting Resilience — An Introduction, p.5

Afet yönetimi, çocukların ve gençlerin risklerin iletilmesinde veya afetlerin önlenmesinde ve müdahale edilmesinde rolü olmayan **pasif mağdurlar** olduğunu varsayan yukarıdan aşağıya yardım çabalarının hâkimiyetindedir. Çocuklar ve gençler, yetişkinlerden fiziksel olarak daha zayıf oldukları, sağlıkları ve karar verme süreçlerinde başkalarına bağımlı oldukları ve katkılarını sınırlayan hazırlık ve güvenlik prosedürleri konusunda bilgisiz veya yabancı oldukları için sıklıkla "**savunmasız**" olarak etiketlenmektedirler. Akademi, okullar, sivil toplum kuruluşları, uluslararası çerçeveler, acil durum hizmetleri ve kamu idarelerinin tümü **yetişkin katılımı fikrini** yeniden üretmektedir.

'Savunmasızlar': Pasif konuma yerleştirilmelerinin başlıca nedenleri:

- Afetlere ilişkin deneyim eksikliği
- Risk algılarının gelişmemesi
- Duygu kontrollerinin yeterince gelişmediği
- Afet yönetiminin çok disiplinli yapısı, alanın karmaşıklığı
- Uzmanlık/profesyonellik gerektirdiği kabulü
- Fiziksel dayanıklılıklarının yetişkinlere kıyasla daha az gelişmiş olması

Gençler ve çocuklar afetlerden etkilenenlerin üçte birinden fazlasını oluşturmaktadır. 6 Şubat depremlerinin etkilediği 11 ilde yaşayan 0-17 yaş arasındaki **4,8** milyon çocuk ile 18-25 yaş arasındaki **1,8** milyon gencin iyi olma hali, afet bölgesi başta olmak üzere ülke olarak toplumsal iyi olma halimiz açısından önem taşımaktadır. Ayrıca, deprem bölgesinde, 1,7 milyon kayıtlı, geçici koruma statüsünde Suriyeli bulunmaktadır. Bu Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan toplam Suriyeli sayısının yaklaşık yarısına denk gelmektedir. Deprem bölgesinin toplam nüfusunun da %12'sini oluşturmaktadır. Suriyeli grup demografik açıdan oldukça genç bir grup olup ortalama yaş 23'tür (Semerci vd., 2023).

Sendai Afet Riskinin Azaltılması Çerçevesi (SFDRR) (UN 2015) ve Çocuk Odaklı Afet Riskinin Azaltılması (CC-DRR), afetlere yanıt olarak çocukların dayanıklılığını artırmanın önemini altını çizmektedir. Çocukların ve gençlerin afet planlama programlarına katılımını teşvik etme ve böylece zorluklar karşısında zihinsel sağlıklarını geliştirme ihtiyacının olduğu vurgulanmaktadır. Kanıtlar, bir afetin çocuklar ve gençler üzerinde yaratabileceği derin ve kalıcı sosyal, eğitimsel ve sağlık etkilerini vurgulamaktadır. Bu etkiler arasında, yaşadıkları ciddi aksaklıklar ve kayıplar da vardır; alt sosyo-ekonomik topluluklardan olanlar orantısız bir şekilde daha fazla etkilenmektedirler. Afetler sadece çocukların/gençlerin günlük rutinlerini bozmaz, aynı zamanda okulun kaçırılmasına ve akademik ilerlemenin gecikmesine de neden olabilmektedir. 6 Şubat Depremi verilerine göre 936 okul depremden ağır şekilde etkilenmiş ve yaklaşık dört milyon çocuk eğitime erişememiştir (UNICEF, 2023 Kasım). Aynı rapora göre bu süreçte öğrencilerin okula ulaşımı eğitimde erişebilirliğin önündeki en büyük ihtiyaçlardan biri olarak belirtilmiştir.

Depremden etkilenen çocukların okula dönmesi, eğitimin onarıcı, iyileştirici, koruyucu ve önleyici rolleri açısından son derece kritik bir öneme sahiptir (O'Donnell vd., 2011). Yaşanılan travmaya karşı koruyucu faktörlerden bir diğeri de çocukların ve gençlerin sosyal destek kaynaklarına erişimidir (Pfefferbaum vd., 2015). Deprem sonrası yıkımlarla birlikte çocuklar ve gençler akran ve arkadaş, öğretmen ve okul gibi çeşitli sosyal destek kaynaklarından mahrum kalabilmektedir. Çocukların ve gençlerin oyun oynamak, dinlenmek, arkadaşlarıyla buluşmak ve boş zamanlarını geçirmek için gerekli alanlara erişimleri yaşanan travmatik deneyimlerle başa çıkmada ve parçalanmış sosyal ilişkilerin yeniden inşasını desteklemede önem arz etmektedir (Kunz, 2006). 6 Şubat depremleri sonrası çocukların ve gençlerin sosyal yaşamları, boş zaman etkinlikleri ve ne gibi sosyal faaliyetlere ihtiyaç duydukları ile ilgili mevcut çalışma bulunmamaktadır.

Kaçırılan sosyal fırsatlara ek olarak aile içinde deneyimlenen hastalık, boşanma, aile içi şiddet, alkol ve uyuşturucu kullanımı gibi yaşamdaki çeşitli stres faktörlerine maruz kalma riskleri de artmaktadır (Silverman ve La Greca 2002). Üstelik afetler çocukları ve gençleri aile üyelerinden ve arkadaşlarından ayırabilir, sevdiklerinin ölümüne neden olabilir veya alışılmadık ortamlara sürükleyebilir. Afetin bu olumsuz etkileri, hem kısa hem de uzun vadede çocukların ve ergenlerin fiziksel sağlığı ile duygusal ve entelektüel refahı üzerinde ciddi sonuçlar doğurabilir. Afetler çocuk ve ergenlerin yaşadığı, öğrendiği ve oynadığı fiziksel alanları (evleri, mahalleleri, okulları, parkları ve oyun alanları) bozmaktadır. Ancak ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılama odaklı afet sonrası düzenlemeler yapılırken, bu mekânların nasıl yeniden inşa edilmesi gerektiği genellikle çocuklara sorulmadan yapılmaktadır. Diğer yandan, çocuk ve ergenlerin ailelerinin ve topluluklarının afetlerden kurtulmasına yardımcı olacak pratik ve yaratıcı fikirleri de olabilir.

Çocukların ve ergenlerin karar alma süreçlerine katılımını sağlayacak sistemler kurularak daha bütüncül toplum temelli afet kurtarma planlamasına katkı sağlanabilir. Ancak Bartlett'in (2005:8) işaret ettiği gibi çocukların ve ergenlerin konuşmasını "duymak" ile söylediklerini "dinlemek" arasında büyük bir fark vardır. Buckle (2012), dayanıklılığın kırılganlığın zıttı olmadığını anlamının önemli olduğunu hatırlatmaktadır. Çocukların, gençlerin, kadınların, engellilerin, yaşlıların, yoksulların afetlere karşı daha fazla kırılgan olmaları, onların **doğuştan dirençli olmadıkları anlamına gelmemektedir**. Kaynaklara ve bilgiye erişimlerini iyileştirmek, afete hazırlık ve müdahale faaliyetlerine katılmalarını teşvik etmek, kişisel ve toplumsal destek sunarak ve adil muamele sağlayarak bu grupların dayanıklılığı geliştirilebilir ve bu olanaklar sağlandığında onların kırılganlıkları azaltılabilecektir.

Otorite, kontrol ve bilginin yetişkinlere verildiği ve çocukların ve gençlerin lehine bazı yetki devri/paylaşımı yapılması, yeni bir bakış açısı benimsemeyi gerektirmektedir. Bu bakış açısı, çocuk ve gençleri pasif mağdur olarak görmek yerine onların "eylemleriyle fark yaratabilecek insanlar" olarak görülmesi anlamına gelmektedir. Bu yeni yaklaşım, çocukları ve gençleri katılımcı özneler, bilenler ve sosyal aktörler olarak konumlandırmaktadır (Smith, 2013:17). Afet araştırmalarında bu tür bir yaklaşım, çocukları yalnızca korunmaya ihtiyaç duyan savunmasız alıcılar olarak değil, aynı zamanda afetleri anlama ve tepki verme yeteneğine sahip, söz sahibi sosyal aktörler olarak konumlandırdığı için özellikle uygundur.

Tablo 2 : Afet Yaşam Döngüsü Boyunca Çocukların ve Ergenlerin Olası Katkıları

Afete Hazırlık	Afet anında	İyileşme sürecinde
• Afet tatbikatları	• Başkalarını uyarma	• Etkili başa çıkma stratejileri: yazmak, resim yapmak, fotoğraf çekmek gibi
• Risk haritalaması	• Risk iletişimi	• Akran danışmanlığı
• Tahliye planlaması	• Afet materyallerinin tercümesi	• Yardım toplama/dağıtım
• Evdeki tehlikelerle ilgili düzenlemeler	• Tahliye yardımı	• Planlama ve yeniden inşa çabaları
• Arama ve kurtarma eğitimi	• Fiziksel koruma	• Diğer çocuklara bakmak
• Risk iletişimi	• Arama kurtarma	• Ev işlerine yardımcı olmak
• Resmi ve resmi olmayan tehlike eğitimi		

Kaynak: Lori Peek: Children and Disasters: Understanding Vulnerability, Developing Capacities, and Promoting Resilience — An Introduction, p.18

Yaş tek başına, bir kişiyi afetlere karşı savunmasız kılmamaktadır. Çoğu çocuk ve genç için hassasiyet, yaşlarının yanı sıra aile yapısı gibi diğer faktörlerden de etkilenmektedir. Kamusal alandan ve hayatlarını etkileyen karar alma organlarından dışlanma; oy haklarının olmaması; bakış açılarını değersizleştiren, çocukların ve gençlerin seslerini görmezden gelen kültürel sistemler; gençlere yönelik damgalama veya stereotipler ve yüksek çocuk yoksulluğu oranları nedeni ile afetlerin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilenmektedirler (Marchezini ve Trajber 2017; Peek 2008). **Cinsiyetin doğasında** da kadınları ve kız çocuklarını ölüme, yaralanmaya veya felaketlerde zarar görmeye daha duyarlı kılan hiçbir şey yoktur. Bunun yerine, erkek bakış açılarına ve güce ayrıcalık tanıyan ataerkil sistemler, felaket sonrası farklı sonuçların doğmasına neden olmaktadır. Dünyanın pek çok yerinde kadınların nüfustaki paylarıyla orantılı siyasi temsili deneyimleme, ekonomik ve sosyal bağımsızlığı sürdürme, aynı işi yaptıkları halde eşit ücret kazanma şansları yoktur. Bu nedenlerle de kadınların ve kız çocuklarının şiddete ve istismara maruz kalma, politik ve sosyal olarak dışlanma, ekonomik olarak sömürülme ve yoksulluk içinde yaşama olasılıkları daha yüksek olmaktadır. Dolayısıyla afetlere karşı savunmasızlıklarını şekillendiren yalnızca cinsiyetleri değil, sayılan faktörlerin etkileşimleri ile ilgili olmaktadır (Luft, 2016).

Yoksulluk içinde veya yoksulluğun eşiğinde yaşayan insanlar da genellikle felaketleri hafifletme, felakete hazırlanma, müdahale etme ve felaketten kurtulma konusunda en zor deneyimleri yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Yoksulların yaşadığı yerleri iyileştirme, güçlendirme ve afete yönelik hazırlık yapma kapasiteleri daha düşüktür. Bu nedenlere bağlı olarak afetlerde daha yüksek ölüm ve yaralanma oranlarına, daha fazla zihinsel sağlık sıkıntısına, iyileşme sürelerinin gecikmesine ve uzun süreli veya kalıcı yerinden edilmeye maruz kalabilmektedirler (Fothergill ve Peek 2004).

Depremelerin etkilerinin sadece maddi zararlarla sınırlı kalmadığı; aynı zamanda çeşitli sosyal ve psikolojik sonuçlar da doğurduğu bilinmektedir (Salcıoğlu vd., 2003). Deprem yarattığı psikolojik boyuttaki sonuçlar incelendiğinde, araştırmalar depremden etkilenenlerin deprem sonrası kısa veya uzun vadede travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, anksiyete, patolojik yas, yeme bozukluğu, uyku bozukluğu, bağımlılık, intihar davranışı gibi çeşitli ruh sağlığı sorunlarıyla mücadele ettiklerini ortaya koymaktadır (Dai vd., 2016; Karabulut ve Bekler, 2019). Afetlerin çocuk ve ergen gruplarının üzerinde çok daha yıkıcı etkileri bulunmaktadır (Kaya ve Özcebe, 2013; Karabulut ve Bekler, 2019). Araştırma sonuçları, çocukların ve ergenlerin deprem gibi doğal afetlerde zihinsel açıdan daha kırılgan olduğunu ve afetlerden sonra travma semptomlarının uzun süre devam ettiğini göstermektedir (Rezayat vd., 2020). 1999 yılı Marmara Depreminin üç buçuk yıl sonra depremin ergenler üzerindeki uzun dönemli etkilerini araştıran bir çalışma, doğal afetler sonrasında travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve anksiyete belirtilerinin yıllarca devam edebileceğini göstermiştir (Karakaya vd., 2004).

Depremlerden sonra yapılan araştırmalar, depremden etkilenmiş olanlarda en çok görülen rahatsızlığın travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) olduğunu göstermektedir. TSSB kişilerin gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidinde, ciddi bir yaralanmaya ya da cinsel istismara doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalması sonucu gelişen bilişsel, duygusal, davranışsal ve sosyal etkileri olan bir bozukluktur (APA, 2022). TSSB'ye genellikle başka psikolojik bozukluklar eşlik etmektedir. TSSB ile en sık eşlik eden tanılar madde kullanım bozuklukları, diğer anksiyete bozuklukları ve depresyondur (Brady vd., 2000). TSSB, travma yaşayan çocuklarda ve ergenlerde de oldukça yaygındır (Morina vd., 2016). Bal'ın (2008) araştırma sonuçları Türkiye'deki Marmara depreminin 3 yıl sonra ergenlerin %31,4'ünün orta, %24,2'sinin şiddetli ve %3,8'inin çok şiddetli TSSB semptomları gösterdiğini belirtmiştir. TSSB, çocukların ve ergenlerin sosyal yaşamında, okul hayatında, aile yaşamında ve genel iyi oluş hallerinde uzun süreli hasara neden olabileceğinden çalışmalar erken müdahalenin önem teşkil ettiğini göstermektedir (Rezayat vd., 2020).

TSSB'nin yanı sıra, afetlerin getirdiği psikolojik sonuçları inceleyen diğer araştırmalar, afet sonrası gençlerin gelecekleriyle ilgili kaygı, yaşamları ve hayatta kalmanın ne anlama geldiğiyle ilgili varoluşsal endişe, geleceğe dönük umutsuzluk ve bağımlılık gibi konularda da duygusal ve zihinsel zorluklar yaşadığını göstermektedir (Newnham vd., 2020; Parslow ve Jorm, 2006). Afete maruz kalmak, kişilerin geleceğe ilişkin beklentilerini ve mevcut dünya görüşlerini etkileyerek bir stres etkeni olabilmektedir (Cherry, 2009). Araştırma bulguları, şiddetli doğal afetlerin ardından ergenlerin yaşadıkları travmatik deneyim ile birlikte, kendi ölümlülükleri ile yüzleşme ve varoluşsal endişeler ile daha fazla karşılaşma eğiliminde olduklarını göstermiştir (Weems vd., 2016). 1999 depremi sonrası ergenler ile derinlemesine görüşme tekniği ile yürütülen bir başka araştırmada ise ergenlerin geleceklere ilişkin yaptıkları planları gerçekleştirmede umutsuz olduğu, gelecek beklentileri olduğu halde planlarını gerçekleştirmek için kendilerinde gerekli gücü bulamadığı sonucu çıkmıştır (Artar, 2003).

Deprem felaketini yaşayan her bireyde depremin olumsuz ve travmatik etkileri aynı sonuçlar doğurmamaktadır. Bazı araştırmalar travma sonrası deneyimlerin bireyleri eskisinden güçlü kıldığına dair sonuçlar sunmaktadır (Teke ve Avşaroğlu, 2021). Travmatik bir olaya maruz kalmanın sonucu olarak bireyin yaşamında meydana gelen önemli olumlu değişiklikler travma sonrası büyüme olarak tanımlanmaktadır (Tedeschi ve Calhoun, 2012). Gençlerde travma sonrası büyüme çalışmaları incelendiğinde faydalanılan başa çıkma stratejilerinin önemi ortaya çıkmaktadır (Meyerson vd., 2011). Başa çıkma stratejileri, bireylerin stresli olaylarla başa çıkmak için kullandıkları hem davranışsal hem de zihinsel bilinçli çabaları ifade etmektedir (Skinner vd., 2003). Çocukların ve gençlerin afet sonrası hayata uyum sağlama konusunda başa çıkma stratejileri hayati bir rol oynamaktadır. Adaptif başa çıkma stratejilerinin kullanımının, bu tür stratejileri uygulamayan gençlere göre daha yüksek düzeyde travma sonrası büyüme öngördüğünü bulan çalışmalar mevcuttur (Turner-Sack vd., 2012). Başa çıkma stratejileri, kişilerin önceki deneyimleri ve hayat koşulları, aile ve okul desteği ve çevre gibi faktörlere göre bireyler arasında farklılık göstermektedir (Pfefferbaum vd., 2014). Ergenlerle gerçekleştirilen boylamsal bir çalışma, ergenlerin maruz kaldığı doğal afet sonrası sağlanan sosyal destek ile okula ait olma duygusu ve adaptif başa çıkma stratejileri kullanma eğilimleri arasında pozitif ilişki bulmuştur (Bokszczanin, 2012). 2011 yılı Van depremi sonrası üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilen başka bir çalışma ise travma sonrası büyüme sürecinin önemli yordayıcılarından birinin gençlerin umutsuzluk düzeyi olduğunu, umutsuzluk düzeyi arttıkça travma sonrası büyüme düzeyinin düştüğünü göstermiştir (Kardaş ve Tanhan, 2018). Çalışmalar depremin çocuklar ve gençler üzerine travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, anksiyete, umutsuzluk, geleceğe dönük endişe ve güvenlik eksikliği gibi olumsuz etkileri olabileceği gibi çeşitli koruyucu faktörlerin ve kaynakların varlığı ve adaptif başa çıkma stratejilerinin kullanımı ile de travma sonrası büyüme gibi olumlu sonuçlar doğurabileceğini de göstermektedir.

Sel, deprem ve kasırga gibi felaketler çocukların ve gençlerin yaşamları üzerinde yıkıcı etkiler yaratabilmektedir. Afetlere ilişkin yapılan araştırmalar; sosyal ve zihinsel sağlık açısından uzun yıllar süren önemli sonuçların altını çizmektedir. Diğer araştırmalar ise çocukların ve gençlerin afet müdahalelerine nasıl aktif olarak katkıda bulunduğunu, ailelerini ve topluluklarını bu tür etkileri yönetme ve üstesinden gelme konusunda nasıl desteklediklerini vurgulamaktadır. Bu kanıtlara rağmen, çocukların ve gençlerin afetlere ilişkin kendi bakış açılarını, sosyal ve duygusal refahları üzerindeki etkileri ve afet planlama programlarındaki önceliklerini araştırmak amacıyla doğrudan çocuklarla ve gençlerle çok az araştırma yürütülmüştür.

Depremin yarattığı ekonomik, sosyal ve psikolojik sonuçlar göz önüne alındığında çocukların ve gençlerin iyi oluş hallerini desteklemek adına kapsamlı bir müdahale stratejisi geliştirilmesi önemlidir. Doğru bir müdahale stratejisi oluşturmak için öncesinde kapsamlı bir durum analizi yapmak, özellikle çocukların ve gençlerin ihtiyaçlarını dikkate almak gerekmektedir. Durum analizi, depremin etkilediği bölgedeki gençlerin ve çocukların güvenliği, sağlık ve eğitim gibi hizmetlere erişimleri, psikososyal destek ihtiyaçları gibi çeşitli ihtiyaçlarının belirlenmesine yardımcı olacaktır. Bu şekilde, gençlerin ve çocukların ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde yanıt verilebilecek ve onların iyileşme süreci desteklenebilecektir.

Bu çalışma, çocuk ve gençlerin sosyo-duygusal ve zihinsel sağlıklarını desteklemek için afetlere dayanıklılık programlarının geliştirilmesinde çocukların ve gençlerin bakış açılarından yararlanmanın ve onları dinlemenin önemini vurgulamaktadır.

Yöntem

Hatay ve Adıyaman'da yaşayan ergen ve gençlerin afet sonrası deneyimlerini incelemeyi amaçlayan bu araştırma, Kasım-Aralık 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 12-21 yaş aralığında yer alan **1638** çocuk ve genç katılmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda nicel araştırmanın en yaygın kullanılan tekniği olan anket kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sorusunun odak noktası etrafında derinlemesine bir anlayış sağlanması hedeflendiği için, amaçlı örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntemle, çalışmanın örnekleme oluşturulmuş ve katılımcılar Genç Hayat Vakfı'nın gerçekleştirdiği faaliyetlere katılmış olan çocuk ve gençlerden seçilmiştir.

Araştırma kapsamında geliştirilmiş olan anket formunun pilot uygulaması, araştırma örnekleminde yer alan 7 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışmada, katılımcılara sorulara ekleme veya çıkarma yapılması gerektiğini düşündükleri konular ve sorular sorulmuştur. Geri bildirimler doğrultusunda ankete, gelecek kaygısı ve iş olanakları ile kariyer konularında sorular eklenmiştir. Ayrıca katılımcılar romantik ve yakın ilişkilerle ilgili soruların çıkarılması gerektiği konusunda geri bildirimde bulunmuşlardır. Pilot uygulama neticesinde katılımcılardan gelen geri bildirimler göz önünde bulundurularak ankete son hali verilmiştir.

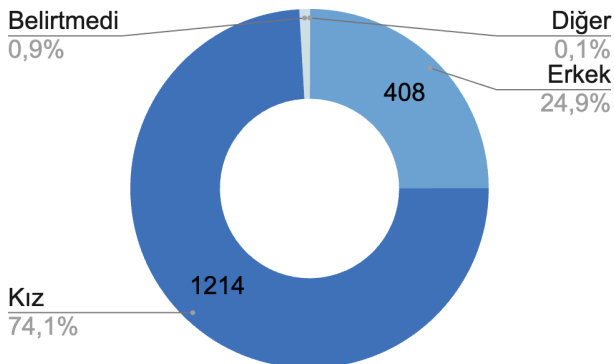
Anket, katılımcıların afet sonrası deneyimlerine dair detaylı bir inceleme sunmak amacıyla 17 kapalı ve 3 açık uçlu sorudan oluşturulmuştur. Kapalı uçlu 12 soruya "diğer" seçeneği eklenerek, gelebilecek farklı yanıtlar için olanak sunulmuştur. Ayrıca, kapalı uçlu soruların seçenekleri 2 ile 12 arasında değişen farklı seçenekle oluşturularak çoktan seçmeli sorulara olanak sağlanmıştır. Ankette, katılımcıların internete erişimlerine ilişkin olanaklarına, sosyal medya kullanımına, bağımlılık, güçlü yönleri ve kişisel değerleri, sosyal sorumluluk çalışmalarına katılmaları, sosyal yaşamları, zor duygularla baş etme yöntemleri, eğitime erişimleri, kariyer hedefleri ve gelecek beklentileri gibi konuları kapsayan hem nicel hem de nitel sorular sorulmuştur. Son olarak, katılımcılara afet sonrası dönemde gençlerin ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar yapan kurum ve kuruluşlara önerileri açık uçlu bir şekilde sorulmuştur.

Anket, Hatay ve Adıyaman'da bulunan okullarda ve Genç Hayat Vakfı Toplum Merkezlerine katılım gösterenlere uygulanmıştır. Anket uygulaması öncesi katılımcılara, araştırmanın amacı ve katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu konularında bilgilendirme yapılmıştır. Anketlerin tamamlanması ortalama 15 dakika sürmüştür. Doldurulmuş olan anketler katılımcıların gizliliğini koruyacak şekilde anonim hale getirilerek işlenmiş ve saklanmıştır. Elde edilen veriler ise dijital ortama aktarılmıştır ve şifreli dosyalarda korunmaktadır. Analizler, SPSS kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular

Anket çalışmasına Adıyaman ilinden 841, Hatay ilinden ise 797 kişi olmak üzere toplamda 1638 kişi katılmıştır. Katılımcıların 1622'si yaş bilgisini paylaşmıştır. Yaş bilgisi olan katılımcıların yaş dağılımları 12-21 arasında değişmekte olup ortalama yaş 14,86'dır. Ankete katılanlar cinsiyet açısından değerlendirildiğinde; %74'ünün kız, %26'sının ise oğlanlardan oluşmakta olduğu görülmektedir.

Grafik 1. Ankete Katılan Kişilerin Cinsiyet Dağılımı

Katılımcıların eğitim düzeylerinin dağılımına bakıldığında oldukça önemli bir kısmının (%84,4) lise öğrencisi olduğu görülmektedir. İkinci önemli grubu ortaokul öğrencileri (%13,4) oluşturmaktadır. Bununla birlikte 1 üniversite öğrencisi, 1 ön lisans öğrencisi katılımcı bulunmaktadır. 35 kişi ise eğitim durumuna ilişkin açıklamada bulunmamıştır. Adıyaman ilinden araştırmaya katılmış olanların neredeyse tamamı lise öğrencisidir. Hatay ilinde araştırmaya katılmış olan 5 kızdan biri ve üç oğlandan biri ortaokul düzeyinde eğitime devam etmektedir. Demografik bilgiler dikkate alınarak araştırma grubunun kız ve ağırlıklı olarak lise öğrencisi olduğunu söylemek mümkün görülmektedir.

Tablo 3: Araştırma Grubunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları

Eğitim Düzeyi	Adıyaman			Hatay			Toplam
	Kız	Oğlan	Belirtmedi	Kız	Oğlan	Belirtmedi	
Ortaokul	1	2	0	126	90	0	219
Lise	690	127	1	378	185	1	1382
Önlisans	1	0	0	0	0	0	1
Üniversite	0	0	0	1	0	0	1
Yanıt Yok	11	1	7	6	3	7	35
Toplam	703	130	8	511	278	8	1638

Eğitime Erişim

Deprem sadece konutları değil, okul binalarını da ciddi şekilde etkilemiş ve önemli hasarlara sebep olmuştur. Okullar üzerine olan yıkıcı etki, 4 milyonu okul çağında olan yaklaşık 5 milyon çocuk ve genci doğrudan etkilemiştir. Pek çok okul yıkılmış, bazı okullar ağır hasar almıştır. Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin (OCHA) raporuna göre, 2,7 milyon kişi de evlerinden ayrılarak yer değiştirmek zorunda kalmıştır.

Depremden etkilenen bölgede eğitim, 11 ilin depremden etkilenme durumlarına göre kademelendirilerek 1 Mart 2023 tarihinden itibaren başlatılmıştır. Depremde en fazla yıkımın olduğu illerden birisi olan Hatay'da dersliklerin yaklaşık yarısı (%45) kullanılamaz duruma gelmiştir. Bu duruma rağmen, 24 Nisan'da kentin tüm ilçelerinde eğitime başlanmıştır. Adıyaman ilinde de önemli derecede okul etkilenmiş ancak yıkılan ve ağır hasar gören okullar, toplam okulların yaklaşık beşte biri olmuştur.

Bu yıkıcı sonuç okulların yerlerinin değişmesinden öğrenci sayılarının değişmesine ve öğretmen kadrosuna kadar pek çok unsuru etkilemiştir. Okulların birleştirilmesi, ikili eğitime geçilmesi, ders sürelerinin kısalması gibi yeni uygulamaların geliştirilmesi gerekmiştir. Ayrıca yaşanan deprem, deprem öncesi eğitimdeki eşitsizlikleri daha da kötüleştirmiş ve etkilenen bölgelerdeki öğrenciler, özellikle de yoksul bölgelerdeki öğrenciler, eğitimlerine devam etmekte zorluk çekmişlerdir. Ulaşım, altyapı güçlükleri, ekonomik güçlükler de okul dışı nedenler olarak çocuk ve gençlerin eğitime erişimlerini etkilemiştir. Öğrencilerin eğitimlerine devam edebilmelerini sağlamak için acil uzaktan eğitim gibi alternatif eğitim yöntemlerinin kullanılması da eğitimin kalitesini etkilemiştir.

Deprem sonrası dönemde, hayatın normalleşmesi için atılan en önemli adımlardan birisinin okulların açılması olarak ele alındığı, çocuk ve gençlerin normale, rutinlerine en kısa zamanda dönmelerinin sağlanmasının önemli olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Adıyaman ve Hatay illerinde 2023 Güz dönemi yapılmış olan bu araştırmaya katılanların neredeyse tamamı eğitime dönmüş gözükmektedir. Ancak belirtilmelidir ki bu grup özel bir gruptur. Öğrencilerin %97'si eğitime erişebildiğini belirtmiştir. Eğitime erişebildiğini belirten öğrencilerin %78'i okulda eğitime devam ettiğini belirtmiştir. İlkokul ve ortaokul eğitimlerine yönelik okulların, konteyner yerleşim alanlarının içinde, ancak lise eğitimine devam edenler için ise taşınabilir ve ikili eğitime geçildiği belirtilmelidir.

Eğitime erişemediğini belirten öğrenciler, eğitime erişememe nedenleri olarak "eğitim imkânlarının yetersizliği", "güvenlik kaygısı", "isteksizlik" ve "materyal eksikliği" belirtmişlerdir. "Eğitim imkânlarının yetersizliği", her iki ilde de belirtilmiş olan en önemli nedendir ve çoğunlukla kız öğrenciler tarafından ifade edilmiştir. İkinci neden ise "güvenlik kaygısı" olup bu neden de daha fazla kız öğrenciler tarafından bildirilmiştir. Özellikle Adıyaman ilinde güvenlik kaygısının daha fazla ifade edildiği görülmüştür. Lise düzeyinde eğitimde olan kızların sayısının Adıyaman ilinde daha fazla olması ve lise eğitiminin genellikle taşınabilir yapıyor olması ile güvenlik kaygısı arasında ilişki olabileceği düşünülmüştür. "İsteksizlik" ve "materyal eksikliği" de hem kız hem de oğlanlar tarafından bildirilmiş olan diğer nedenlerdir.

Tablo 4. Araştırma Grubunun Eğitime Erişim Düzeyleri

Eğitime erişebiliyor musunuz?	Adıyaman			Hatay			Toplam
	Kız	Oğlan	Belirtmedi	Kız	Oğlan	Belirtmedi	
Evet	644	113	8	495	258	6	1524
Hayır	25	4	0	12	10	2	53

Mobil İletişim, İnternet ve Sosyal Medya

Mobil İletişim ve İnternet

Depremin hemen ardından çevrimiçi eğitime geçilmiştir. Pandemi döneminde böylesi bir deneyimin olması, hızla online eğitime dönmeyi mümkün kılmıştır. Diğer yandan bu durum, çocuk ve gençlerin eğitim başta olmak üzere internete erişim ve erişim ile ilişkili teknolojik araçlara ve gerekli altyapıya sahip olmalarını gerektirmiştir.

Adıyaman ve Hatay illerinde deprem tüm altyapıyı olumsuz etkilemiştir. Elektrik, su, internet, ulaşım, haberleşme gibi alanlar ciddi şekilde hasar görmüştür. Ayrıca depremde yıkılmış olan evler ve okullardan internete erişim sağlamayı olanaklı kılan teknolojik araçları kurtarmak da mümkün olmamıştır. Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde depremden sonraki dönemde çocuk ve gençlerin internet erişimlerinin oldukça güç olduğu anlaşılmaktadır.

Afetler sonucunda iletişimi sağlayan altyapının tahribatı söz konusu olmakta ve iletişim sekteye uğramaktadır. Yıkımın en fazla olduğu Hatay ilinde bu tahribat depremden etkilenmiş olan diğer illerden çok daha fazla hissedilmiştir. Altyapının çökmüş olması, elektriklerin sık kesiliyor olması ve bilgisayar yokluğu Hatay ilinde yaşamakta olan çocuk ve ergenlerin halen deneyimlemeye devam ettikleri güçlüklerdir.

Hatay, Kız, 14 yaş: "Mahallemizde eskiden altyapı vardı ama depremden sonra altyapının yapılmasının 1-2 yıl süreceği belirtildi."

Hatay, Kız, 17 yaş: "En ufak kötü hava koşulunda elektrik, dolayısıyla internet kesiliyor. Ayrıca tablet ya da bilgisayar gibi bir cihaza çalışırken ihtiyaç duyuyorum ama telefonla idare ediyoruz. Okuldaki bilgisayarlar bile bozuk."

Hatay, Kız, 17 yaş: "İlgisizlik. Bireysel bir örnek vereyim. Altı ay önce Wi-Fi bağlantımız gitti o zamandan beri düzeltmek için ileri tarihe randevu veriyorlar. Gelen giden yok."

Araştırma kapsamında yer alan çocuk ve ergenlerin 403'ü, depremden sonra ve şu anda (Kasım-Aralık 2023) da dijital erişime ilişkin güçlüklerinin olduğunu belirtmiştir. 771 çocuk ve genç ise depremin hemen sonrasında internete erişmekte zorlandığını ancak şu an erişime ilişkin bir zorluk yaşamadığını belirtmiştir. 131 çocuk ve genç ise deprem öncesi döneme göre daha fazla internet erişiminin olduğunu belirtmiştir. 303 çocuk ve genç ise erişimlerinde herhangi bir değişiklik olmadığını söylemiştir. Diğer bir neden ise özellikle Adıyaman ilinde yaşamakta olan kız öğrencilerin ifade ettikleri yasaklayıcı tutumla ilgilidir. Yasaklayıcı tutumun çeşitli nedenleri olabilir örneğin gençleri "korumak" amacını taşıyor olabilir ya da kızların kalmakta oldukları yerleşim alanlarında pansiyon/yurt gibi deprem öncesinde de sınırlamaların olması ve deprem sonrası aynı alışkanlığın sürdürülmekte olduğu düşünülebilir. Hatay ilinde ise belirleyici olanın altyapıya ilişkin hususlar olduğu görülmektedir.

Gençlerin şu an internete erişim önündeki engellere ilişkin yanıtlarına bakıldığında, şebekeye erişilememesi/çekmemesi, altyapı problemleri, sınırlı/kotalı kullanım, birden çok çocuk ve gencin aynı hanede yaşıyor olması, ailelerinin izin vermemesi, kalınan yerde teknolojik aletlerin kullanılmasının yasak olması, teknolojik aletlerin olmaması/yetersiz olması ve elektrik kesintileri erişimi etkileyen hususlardır.

Sosyal Medya

6 Şubat depremlerinin ardından sosyal medya araçları yoğun bir şekilde kullanılmış ve depreme yönelik ilk 48 saatte yaklaşık 52 milyon paylaşım yapılmıştır. Afetler çerçevesinde sosyal medyanın rolüne odaklanan birtakım akademik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların sonuçları sosyal medyanın rolüne ilişkin hem olumlu hem de olumsuz etkilerin olabileceğini göstermektedir. Sosyal medya, gençlik faaliyetleri için destekleyici bir platform olarak hizmet edebilmektedir; kaynaklara, bilgiye ve ortak sorumluluk duygusuna daha fazla erişim olanağı sağlayabilmektedir. Ayrıca acil müdahale ve afet azaltma stratejilerinde kritik öneme sahiptir. Çevrimiçi alanların işbirliği, merkezi olmayan yönetim ve topluluk odaklı çözümler, vatandaş içerik üretimi, coğrafi yerellik yerine ortak ilgi alanlarına dayalı topluluklar ve "afete dayanıklılığı öğrenme toplulukları" yaratabildiği de görülmektedir (Dufty, 2012:43). 2010 Haiti depremi perspektifinden hareketle, sosyal medyanın afetlerdeki rolü üzerine çalışmış olan Yates ve Paquette (2011), sosyal medyanın afet müdahalesinde halkın katılımını artırdığını ve önemli bir bilgi kaynağı olduğunu belirterek bu mecraların birtakım avantajlarının olduğunu ifade etmektedir. Sosyal medya ayrıca belirli kaynaklara erişimi olmayan (veya belirli kaynakları arayan) gençler ile bu kaynaklara sahip gençler arasında daha kasıtlı, aşağıdan yukarıya ilişkiler kurulmasına da olanak tanımaktadır. Diğer yandan, yanlış bilgilerin yayılmasına yardımcı olarak ve yardım malzemeleri dağıtma çabalarının tekrarlanmasına yol açarak kaosu ve duygusal toksisiteyi de teşvik edebilmektedir (Dahal vd., 2021).

Afet sonrası süreçte sosyal medyanın rolüne ilişkin çocuk ve gençlerin düşüncelerinin alındığı soruya 1569 genç yanıt vermiştir. Yanıtlar incelendiğinde, 1057 gencin sosyal medyanın hızlı haber alma ve bilgi paylaşımı sağlama konusunda çok faydalı olduğunu düşündüğü görülmektedir. Araştırma sonuçları sosyal medyanın yardımlara erişimi artırdığını göstermektedir. Ayrıca yardımların daha koordineli şekilde yapılmasına da katkı sağlamıştır. Bir diğer olumlu boyut ise, duygusal destek sağlamış olmasına ilişkindir. Çocuk ve gençlerin yalnız olmadıklarını hissetmelerine katkı sağlamış gözükmektedir.

Bu olumlu boyutlarının yanında sosyal medyanın; depreme, yol açtığı yıkımlara ve deprem sonrası deneyimlenen travmatik olayların hızla ve tekrarlı şekilde yayılması ve bilgi kirliliğine sebep olduğu da ifade edilmiştir. Motivasyonu azaltan mesajlar ve sahte bilgilerin yayılmasını hızlandırmıştır. Böylesi durumlar, özellikle çocuk ve gençlerin kaygılarını artırabilmekte, belirsizlikleri çoğaltabilmektedir. 634 çocuk ve genç, sosyal medyanın yanlış bilgilerin yayılmasına sebep olduğunu düşünmektedir. Bir gencin "**İnsanların acılarını prim yapma aracı haline getirdiğini düşünüyorum**" şeklindeki açıklaması, sosyal medyanın olumsuz rolüne işaret etmektedir.

Afet sonrası süreçte sosyal medyanın oldukça önemli olduğu, ancak dikkatli kullanılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Çocuk ve gençlerin sosyal medya deneyimleri, genel olarak olumludur ve sosyal medyanın önemli bir desteğe dönüşebildiğini göstermektedir. Ayrıca 602 gencin sosyal medyanın depreme yönelik farkındalığını artırdığını düşündüğü de ortaya çıkmıştır.

Gençlere Yönelik Etkinlikler

Afet sonrası süreç yönetilirken genellikle çocuk ve gençlerin, yetişkinlerden farklı gereksinimlerinin olabileceği dikkate alınmamaktadır. Çocuk ve gençlerin aile yaşamları, okulları, oyun alanlarının tümü etkilenmiş olduğundan aslında yetişkinlerden daha kırılabilir hale gelmişlerdir. Deprem sonrası süreç, genel olarak ailelerin öncelikleri/ gereksinimleri dikkate alınarak planlanmış gözükmektedir. Bu çalışmanın odağına çocuk ve gençleri yerleştirmiş olmasının ana nedeni de bu klasik "iyileşme yönetiminin" ihmal ettiği grupları görünür kılmaktır.

Adıyaman ve Hatay illerinde görüşülmüş olan çocuk ve gençlerin çok önemli bir kısmı (%62) afet sonrası süreçte kendilerine yönelik yapılan etkinlikleri yeterli bulmadığını belirtmiştir. Araştırma grubunun sadece %12'si bu gibi etkinlikleri yeterli bulduğunu belirtirken, %26'sı kısmen yeterli olduğunu belirtmiştir. Adıyaman ve Hatay illeri karşılaştırıldığında; Hatay ilinde yaşamakta olanların daha fazla yetersizlik deneyimlemekte oldukları görülmektedir. Veriler incelendiğinde Adıyaman'daki oğlan öğrencilerin %60'ı kız öğrencilerin %56'sı; Hatay'daki oğlan öğrencilerin %64'ü kız öğrencilerin %69'u afet sonrası süreçte gençlere yönelik yapılan sosyal etkinliklerin yetersiz olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 5: Afet Sonrası Süreçte Gençlere Yönelik Yapılan Sosyal Etkinliklerin İllere ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Yeterli mi?	Adıyaman			Hatay		
	Kız	Oğlan	Belirtmedi	Kız	Oğlan	Belirtmedi
Evet	99	24	1	33	39	0
Kısmen	203	28	6	126	60	4
Hayır	391	77	1	349	177	4

Afet Sonrası Sosyalleşme

Yaşanılan travmaya karşı koruyucu faktörlerden biri çocukların ve gençlerin sosyal destek kaynaklarına erişebilmeleri ile ilgilidir (Pfefferbaum vd., 2015). Deprem sonrası yıkımlarla birlikte çocuklar ve gençler akran ve arkadaş, öğretmen ve okul gibi çeşitli sosyal destek kaynaklarından mahrum kalabilmektedir. Çocukların ve gençlerin oyun oynamak, dinlenmek, arkadaşlarıyla buluşmak ve boş zamanlarını geçirmek için gerekli alanlara erişmeleri yaşanan travmatik deneyimlerle başa çıkmada ve parçalanan sosyal ilişkilerin yeniden inşasını desteklemede önem arz etmektedir (Kunz, 2006). 6 Şubat depremleri depremi sonrası çocukların ve gençlerin sosyal yaşamları, boş zaman etkinlikleri ve ne gibi sosyal faaliyetlere ihtiyaç duydukları ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır.

Afet sonrası süreçte gençlere yönelik yapılan etkinlikler yeterli olmadığından çocuk ve gençlerin nasıl sosyalleştikleri önemli görülmüştür. Katılımcıların bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde en önemli sosyalleşme aracının "sosyal medya" olduğu görülmüştür. Çocuk ve gençlerin sosyalleşmek için kullandıkları ikinci olanak, spor etkinlikleri olmaktadır. Top oynamak, fiziksel aktiviteler yoluyla sosyalleşmek oğlan çocukları için daha fazla olmak ile birlikte hem kızlar hem de oğlanlar için tercih edilmektedir. 1638 kişilik araştırma grubunun %11'i sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği aktivitelere katılmaktadır ve benzer bir oranda da gönüllülük çalışmalarında yer alınmaktadır.

Bu sonuçlardan hareketle çocuk ve gençlere odaklı sosyalleşme etkinliklerinin ve araçlarının sınırlı olması, sosyal medyanın en önemli sosyalleşme etkinliği olmasına yol açmış olabileceği yorumu yapılabilir.

Tablo 6: Araştırma Grubunun Sosyalleşme Yollarına Göre Dağılımları

Sosyalleşme	Adıyaman			Hatay			Toplam
	Kız	Oğlan	Belirtmedi	Kız	Oğlan	Belirtmedi	
Sosyal Medya	484	91	4	392	192	5	1168
Spor (takım oyunları, fiziksel aktiviteler)	293	78	4	194	182	3	754
Kafe, çay bahçesi	247	35	1	216	94	2	595
Online oyunlar	152	76	2	114	136	3	483
Sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği aktiviteler	109	9	2	45	19	1	185
Gönüllülük	119	15	2	39	9	0	184
İnternet cafe	53	18	0	20	36	1	128

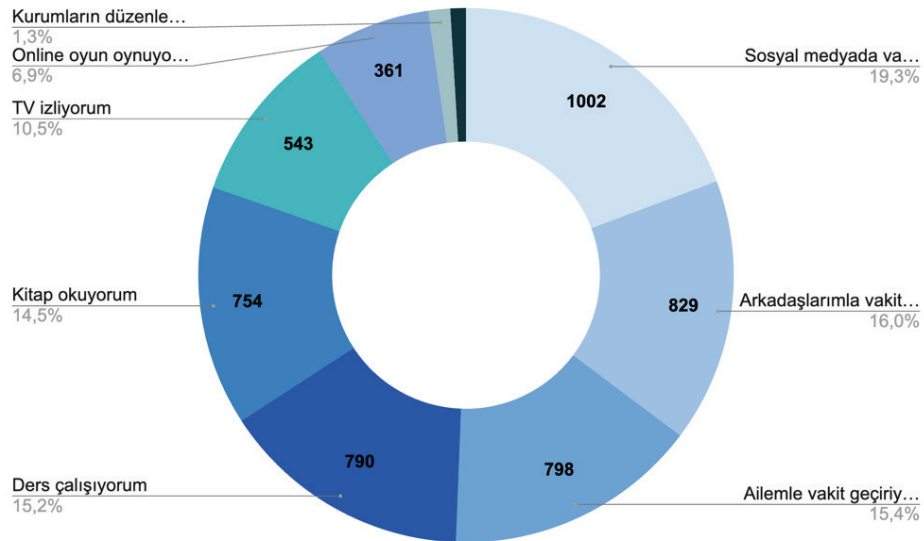

Boş zamanları nasıl değerlendirdikleri incelendiğinde, öğrenciler okulda arkadaşlarıyla ve aileleri ile vakit geçirmektedirler. Kız çocukları için, sosyal medya ve aileyle vakit geçirme en önemli boş zaman etkinliği iken oğlan çocukları için sosyal medya ve arkadaşlarla vakit geçirme en önemli boş zaman etkinlikleridir.

Tablo 7. Araştırma Grubunun Boş Zaman Etkinliklerine Göre Dağılımı

Boş zaman	Adıyaman			Hatay		
	Kız	Oğlan	Belirtmedi	Kız	Oğlan	Belirtmedi
Sosyal medyada vakit geçiriyorum	400	71	2	355	169	5
Arkadaşlarımla vakit geçiriyorum	324	65	4	268	167	2
Ailemle vakit geçiriyorum	355	48	5	261	126	3

Grafik 2. Katılımcıların Boş Zamanlarında Hangi Aktiviteleri Yaptıklarına İlişkin Dağılım

Bu soruya ilişkin açık uçlu yazılmış olan yanıtlar incelendiğinde uyumak, müzik dinlemek, ibadet etmek, resim çizmek, spor yapmak, dizi-film izlemek gibi etkinliklerin de gerçekleştirilmekte olduğu görülmüştür.

Gereksinim Duyulan Etkinlikler

Bu anket çalışması kapsamında gençlere nasıl sosyal etkinliklere ihtiyaç duydukları da sorulmuştur. Gençler bu soruya sıklıkla konser/müzik etkinliği, gezi, sinema, sergi, spor etkinlikleri (voleybol, futbol, basketbol, koşu yarışı, hentbol, beyzbol, masa tenisi vb.), toplu yapılabilecek etkinlikler, piknik, doğa yürüyüşleri, bilişim etkinlikleri, çizim-resim etkinlikleri, gençlik kampları, bilgiye dayalı zeka oyunları ve kitap okuma etkinlikleri gibi oldukça yaratıcı ve gerekli etkinlik taleplerinde bulunmuşlardır.

Katılım, Gönüllülük, Sosyal Sorumluluk

Afet sonrası dayanışma ve gönüllü davranışlar uzun süredir afet araştırmacılarının ilgi alanı olmasına rağmen (Barton 1969; Dynes ve Quarantelli 1980; Fritz ve Mathewson 1957), afetlere yanıt olarak çocuk ve gençlerin gönüllülüğü büyük ölçüde keşfedilmemiş bir konuyu temsil etmektedir. Çocuk ve gençlerin gönüllülük çalışmaları içerisinde yer almaları; bireysel iyilik halini güçlendirmekte ve toplumsal olana bağlılığı artırmaktadır. Gönüllülük, insanların çaresizlik duygularından, yeterlik duygularına geçmelerine yardımcı olan bir temsil duygusu sağlamaktadır. Başka bir deyişle, pasif kurbanlardan, topluluklarının iyileşmesine aktif olarak katılabilen aktörlere dönüşebilmektedirler.

Gençlerin bir afete hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarına katılımı geçmiş afet literatüründe çok az ilgi görmüştür (Bokszczanin, 2012; Peek, 2008). Gönüllülüğün yalnızca yetişkinlere değil aynı zamanda genç nüfusa da fayda sağlayacağı açıktır. Gönüllülük, çocuk ve gençleri çaresizlik ve umutsuzluk duygularından koruyabilmektedir.

Ankete katılan gençlerin afet sonrasında toplum hizmetlerine veya gönüllülük çalışmalarına katılma durumları incelenmiştir. Çocuk ve gençlerin yarıya yakın kısmı (%44) bu tarz herhangi bir faaliyete katılmadığını belirtirken, %24'ü katılmayı düşündüğünü, %20'si daha önce katılmayı düşünmediğini ama böyle bir fırsat olsa katılmak istediğini ve %11'i katıldığını belirtmiştir. Bu tarz faaliyetlere katıldığını belirtenlerin yarısından fazlası (%55) kız öğrencidir. Hatay ilinde gönüllülük çalışmalarına katılmış olanların sayısı daha fazladır. Fırsat olması halinde katılmak isteyenlerin içinde de kızların sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Katılmayı düşünmüş ama katılmamış olanların büyük çoğunluğunun ise Adıyaman ilinde olduğu ve kızlardan oluşmakta olduğu da belirtilmelidir. Katılım ve gönüllülük konusunda Adıyaman ilinde yaşayan çocuk ve gençlerin bazı güçlüklerinin olabileceği düşünülmüştür.

Tablo 8. Katılımcıların Afet Sonrası Süreçte Toplum Hizmetlerine veya Gönüllülük Faaliyetlerine Katılımına İlişkin Gelen Cevapların İllere ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Gönüllülük	Adıyaman			Hatay			Toplam
	Kız	Oğlan	Belirtmedi	Kız	Oğlan	Belirtmedi	
Evet katıldım	59	29	2	43	59	4	196
Katılmayı düşündüm ama katılamadım	201	33	2	108	47	0	391
Hayır katılmadım	257	49	4	265	137	4	716
Daha önce katılmayı düşünmedim ama böyle bir fırsat olsa katılmak isterim	175	17	0	94	42	0	328

Yer almak istedikleri katılım alanları incelendiğinde en çok katılmak istedikleri "psikolojik iyi oluş" alanına yönelik çalışmalardır. Diğer alanlar ise, "kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi" ile "gençlik katılımı"ni mümkün kılacak etkinliklerdir. "Kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi" büyük çoğunlukla Adıyaman ilinde yaşamakta olan kız öğrencilerin talebidir. Güçsüzlüğü en fazla deneyimleyen kadın ve kız çocuklarının Adıyaman ilinde olduğu düşünülebilir.

Tablo 9: Yer Alınmak İstenilen Etkinlikler

	Adıyaman			Hatay			Toplam
	Kız	Oğlan	Belirtmedi	Kız	Oğlan	Belirtmedi	
Psikolojik İyi Oluş	400	47	0	272	91	2	812
Kadınların ve Kız Çocuklarının Güçlendirilmesi	246	7	2	239	23	3	520
Gençlik Katılımı	116	17	0	153	57	1	344

Güçlü Yönler ve Kişisel Değerler

Güçlü Yönler

Katılımcılardan afet sonrası süreçte kendilerinde yeni keşfettikleri güçlü yönleri olup olmadığı ve varsa bu güçlü yönlerini belirtmeleri istenmiştir. Sonuçlar, genel olarak öğrencilerin "Hayır" yanıtını daha sık (1027) verdiğini göstermektedir. Toplamda 376 erkek katılımcının 128'i "Evet" ve 248'i "Hayır" yanıtını verirken 1158 kız katılımcının 392'si "Evet" ve 766'sı "Hayır" yanıtı vermiştir. Cinsiyetini belirtmemiş olan 16 katılımcının ise 3'ü "Evet" ve 13'ü "Hayır" yanıtını vermiştir. Daha ayrıntılı olarak erkek öğrencilerin %61'i afet sonrası süreçte kendilerinde yeni keşfettikleri güçlü yönler olmadığını belirtirken bu oran kız öğrenciler için %63 olmuştur. Sonuç olarak erkek ve kız öğrenciler arasında anlamlı bir fark olmadığı yorumu yapılabilir.

Tablo 10. Afet Sonrası Süreçte Çocuk ve Gençlerin Kendilerinde Keşfettikleri Güçlü Yönler

Güçlü yönlerin	Adıyaman			Hatay			Toplam
	Kız	Oğlan	Belirtmedi	Kız	Oğlan	Belirtmedi	
Evet	207	43	1	185	85	2	523
Hayır	456	76	7	310	172	6	1027

Bu soru için "Evet" yanıtını veren 523 öğrencinin cevabı detaylı incelendiğinde "güçlü, cesur, sakin, soğukkanlı" kelimeleri ön plana çıkmaktadır. Bu yanıtlar, afet sonrası dönemde bireylerin kendilerinde buldukları ve belki de daha önce farkında olmadıkları psikolojik ve duygusal güçlerini keşfettiklerini, zorluklar karşısında güçlü kalabildikleri, dayanıklılıklarının arttığı görülmektedir. Depremden etkilenmiş olan çocuk ve gençler, yıkıcılığı oldukça yüksek bir depremin ardından, deprem sonrası zorlu süreçlere katlanabilme becerilerinin olduğunu görmüşlerdir.

Adıyaman, Kız, 13 yaş: "Zorluklar karşısında bu kadar güçlü olacağımı tahmin etmiyordum."

Hatay, Kız, 16 yaş: "Daha güçlü olduğumun farkına vardım, dünyayı daha iyi anladım."

Hatay, Oğlan, 15 yaş: "Sinirime hakim olup kendimi sakinleştirmeyi ve motivasyonumu korumayı."

Hatay, Kız, 17 yaş: "Şehrime, doğduğum memlekete, yurduma, evime yani benim olan şeylere bağlılığım ve bunları koruma isteğim arttı."

Hatay, Kız, 15 yaş: "Kendimin ne kadar güçlü olduğunu hissettim ve olan her şeye sabırla beklemeyi öğrendim."

Adıyaman, Oğlan, 14 yaş: "Psikolojik olarak daha dayanıklı olduğumu keşfettim."

Hatay, Kız, 17 yaş: "Tehlikeli durumlarda soğukkanlılığımı koruyabildiğimi ve öz kontrolümün gücünü fark ettim."

Kişisel Değerlerde Değişim

Deprem sonrası yaşamları, rutinleri, alışkanlıkları değişmiş olan çocuk ve gençlerin bu koşullar altında kendilerinde fark ettikleri değişimlerin, değer algıları üzerinde değişim yapıp yapmadığı değerlendirilmiştir. Katılımcılardan ankette yer alan 6 farklı değer ifadesine "arttı" "azaldı" ve "değişmedi" şeklinde derecelendirmeleri istenmiştir.

1. "Diğer insanlara yardım etme ve empati gösterme eğilimim..."
2. "Afet sonrasında insanlara zaman ayırma eğilimim..."
3. "Afetlerin doğaya olan etkilerini göz önünde bulundurarak çevre duyarlılığım..."
4. "Afet sonrasında ruhsal sağlığımı daha çok önemsiyorum, stres yönetimi ve zihinsel sağlık konularına verdiğim önem..."
5. "Kendimi geliştirmeye yönelik motivasyonum..."
6. "Ekonomi, ailenin geliri, para kazanma gibi konulara verdiğim önem..."

İfadeler için belirtilen üç seçenektan birini seçen katılımcıların yanıtları incelendiğinde her soru için en çok "Arttı" yanıtının geldiği görülmektedir. Katılımcılar en çok "diğer insanlara yardım etme ve empati gösterme" eğilimlerinin arttığını belirtmiştir (1058 kişi). İkinci olarak, "afetlerin doğaya olan etkilerini göz önünde bulundurarak çevre duyarlılıklarının" arttığı ifade edilmiştir (958 kişi). Katılımcıların üçüncü olarak belirttikleri afet sonrasında değişen kişisel önceliklerinden "ekonomik konulara verdikleri önem" olmuştur. 713 katılımcı ekonomi, ailenin geliri, para kazanma gibi konulara verdikleri önemin arttığını belirtmiştir. Deprem, mülkiyet kaybına, deprem sonrası süreç ise gelir ve iş kaybına yol açmıştır. Her iki şehirde de depremin yol açtığı kayıplar ailelerin sahip olduğu ev, araba, iş yerlerinin yıkılması ve tüm altyapıda yaşanan diğer güçlüklerle birlikte ekonomik hayat durmuştur. Bu kapsamda çocuk ve gençler bu maddi kayıpların yol açtığı duruma ve kayıpları telafi edebilecek maddi olanakların yokluğuna/sınırlılığına bir tür yanıt vermiş gözükmektedirler.

Tablo 11: Katılımcıların Kendilerinde Fark Ettikleri Değişimler

Yanıtlar	1. İfade	2. İfade	3. İfade	4. İfade	5. İfade	6. İfade
Arttı	1058	634	958	580	604	713
Azaldı	68	312	41	347	435	135
Değişmedi	375	551	495	567	457	634
Yanıt Yok	137	141	144	144	142	156

Zorlayıcı Duygularla Baş Etme

Başa çıkma stratejileri, kişilerin önceki deneyimleri ve hayat koşulları, aile ve okul desteği ve çevre gibi faktörlere göre farklılık göstermektedir (Pfefferbaum vd., 2014). Ergenlerle gerçekleştirilen boylamsal bir çalışma, ergenlerin maruz kaldığı doğal afet sonrası sağlanan sosyal destek ile okula ait olma duygusu ve adaptif başa çıkma stratejileri kullanma eğilimleri arasında pozitif ilişki bulmuştur (Bokszczanin, 2012).

Katılımcılar "Zorlayıcı duygular (kaygı, stres vb.) ile baş etmekte hangi yöntemlere başvurursunuz?" sorusu için birden fazla şık seçebilmiştir. Bu soru için 47 öğrenciden yanıt alınamamıştır. 25 öğrenci ise belirtilen 13 şıktan birini

seçmemiş diğer seçeneğini seçerek listede olmayan baş etme yöntemlerini yazmıştır. Diğer seçeneğine en sık gelen yanıtlar müzik dinlemek, uyumak, ağlamak ve baş etmeye çalışmamak olmuştur.

Listedeki seçeneklerden en az birini seçen 1566 katılımcının yanıtları incelendiğinde ortalama üç baş etme yönteminin seçilmiş olduğu görülmüştür. Sosyalleşerek, oyun oynayarak, kitap okuyarak deprem sonrası sürecin zorlukları ile baş etmeye çalıştıkları görülmektedir. Deprem sonrası süreçle baş etmeye çalışmaya ilişkin özellikle Adıyaman ilinde genç kadınların belirtmiş oldukları "ibadet etme" özgün bir strateji olarak ortaya çıkmıştır. Adıyaman ilinde yaşamakta olan ve çoğunlukla lise eğitiminde yer alan genç kadınlar için ibadet etmenin önemli olduğu görülmüştür.

Tablo 12: Katılımcıların Baş Etme Yolları

Baş etme	Adıyaman			Hatay			Toplam
	Kız	Oğlan	Belirtmedi	Kız	Oğlan	Belirtmedi	
Sosyalleşerek	327	58	6	233	143	2	769
Kitap okuyarak	342	28	1	226	62	1	660
İbadet ederek	396	61	3	64	62	1	587
Oyun oynayarak	164	86	3	122	164	6	545

Eğitime Bakış Açısı ve Kariyer Hedefleri

Eğitime Bakış Açısı ve Kariyer Hedeflerindeki Değişim

Katılımcılar "Afet sonrası eğitime bakış açınız ve kariyer hedeflerinizde herhangi bir değişiklik oldu mu?" sorusu için birden fazla şık seçebilmiştir. Toplamda 62 öğrenciden yanıt alınamamıştır. Katılımcıların en sık verdiği 3 yanıt sırasıyla aşağıdaki gibidir:

Eğitimimi daha fazla önemsiyorum (726 kişi)

Eğitim ve kariyer hedeflerim ile ilgili daha kararsız hissediyorum (458 kişi)

Eğitim sürecinden uzaklaştığımı düşünüyorum (440 kişi)

Bu soruya yanıt veren katılımcıların %46'sı eğitimlerini artık daha fazla önemsediklerini belirtmiştir. Bununla birlikte katılımcıların %30'u eğitim ve kariyer hedefleri ile ilgili daha kararsız hissettiklerini belirtmiştir. Yanıtlar cinsiyete göre değerlendirildiğinde kız öğrenciler için sıralama aynıken erkek öğrenciler için birinci en sık cevap aynı kalırken "***Eğitim sürecinden uzaklaştığımı düşünüyorum***" ifadesi 103 erkek öğrenci tarafından seçilen en sık ikinci cevap olmuştur. "***Eğitim ve kariyer hedeflerim ile ilgili daha kararsız hissediyorum***" ifadesi de 101 erkek öğrenci tarafından seçilen üçüncü cevap olmuştur.

Kız öğrencilerin %48'i "***Eğitimimi daha fazla önemsiyorum***" seçeneğini seçerken bu oranın erkek öğrenciler için %40 olduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrenciler açısından eğitime ilişkin kararsızlık yaşıyor olmaları ve eğitim sürecinden uzaklaşma hissediyor olmaları önemli sinyaller olarak değerlendirilmelidir. Araştırma grubunun mevcut durumda bir biçimde eğitim sistemiyle bağlarının devam ettiği ancak bu bağın kırılma riskine işaret etmektedir. Deprem sonrası süreçte deneyimlenen ekonomik güçlüklerin oğlanları daha fazla etkilemiş olduğu iddia edilebilir. Daha evvel yapılmış olan afet sonrası çalışmalar da çocuk emeğine olan gereksinimin arttığına ilişkin sonuçlar bululamaktadır.

Deprem sonrası yaşam, deprem öncesi koşullar kadar deprem ile birlikte deneyimlenen ekonomik kayıpların öncelikle oğlanları etkilediği düşünülebilir. Toplumun belirlediği rollerin etkisiyle, oğlanların ekonomik hayata katılmasının öncelikli bir beklenti olduğu açıkça ifade edilebilir. Bu kapsamda hanenin yaşadığı ekonomik güçlükler oğlanların eğitimden soğumasına, uzaklaşmalarına ve okulu bırakmalarına neden olabilir. Bu açıdan deprem sonrası süreçte öncelikli olarak ekonomik güçlük deneyimleyen ailelerin oğlan çocuklarının dikkatle izlenmesi önleyici çalışmalar kapsamında anlamlı bir müdahale alanı oluşturabilir gözükmektedir.

Tablo 13: Katılımcıların Kariyer Hedeflerindeki Değişim

	Adıyaman			Hatay			Toplam
	Kız	Oğlan	Belirtmedi	Kız	Oğlan	Belirtmedi	
Eğitimimi daha fazla önemsiyorum	329	52	2	238	103	2	726
Eğitim ve kariyer hedeflerim ile ilgili daha kararsız hissediyorum	127	8	0	227	93	3	458
Eğitim sürecinden uzaklaştığımı düşünüyorum	172	25	1	162	78	2	440

Katılımcılardan eğitime bakış açısı ve kariyer hedeflerindeki değişimlerinin nedenleri ile ilgili bilgi alınmıştır. Katılımcılar bu soru için birden fazla şık seçebilmiştir. Toplamda 370 öğrenci bu soruya yanıt vermemiştir. 28 kişi diğer seçeneğini seçerek verilen şıklardan başka bir neden belirtmiştir. Bu cevaplar arasında katılımcılardan gelen benzer yanıtlar gelecek kaygısı, yarının belirsiz oluşu, yaşama garantisinin olmayışı olarak özetlenebilir.

Soruya yanıt veren 1268 katılımcının cevapları incelendiğinde cinsiyetler arası farklılıklar görülmektedir. Bu sebeple katılımcılardan gelen en sık 3 yanıt cinsiyetlere göre ayrılarak aşağıda verilmiştir:

Tablo 14: Kariyer Hedeflerindeki Değişimin Nedenleri

Yanıtlar	Kız Öğrenciler	Erkek Öğrenciler
Ekonomik Belirsizlik	403 kişi (%43)***	166 kişi (%51)***
Daha Çok Maddi Gelir Sağlama İsteği	305 kişi (%33)	135 kişi (%42)**
İlgi Alanının Değişmesi	327 kişi (%35)**	107 kişi (%33)*
Risk Almaktan Kaçınma İsteği	313 kişi (%34)*	81 kişi (%25)

Sonuçlar erkek öğrenciler için ekonomik belirsizlik ve daha çok maddi gelir sağlama isteğinin hedeflerindeki değişikliklerde ana neden olduğunu göstermektedir. Kız öğrenciler için ekonomik belirsizlik diğer seçeneklere kıyasla başlıca neden olarak görülürken listelenen diğer seçenekler arasında belirgin bir farklılık görülmemiştir.

"Daha Çok Maddi Gelir Sağlama İsteği" aslında zorunluluk olarak düşünülebilir. Oğlan çocukları kendilerine böylesi bir sorumluluk atfetmektedirler. Ancak bu, onların doğalarından gelen bir sorumluluk üstlenme olarak değil, toplumsal rollerin getirdiği bir gereklilik olarak okunmalıdır. Ailenin yaşadığı ekonomik güçlükler, çocuk ve gençlerin ücretli emeğine gereksinim doğurabilmektedir. Bu durumda istek ve gereklilik arasındaki ilişkinin çözümlenmesi önem arz etmekte olup bu tür çocuk ve gençlerin öncelikle dikkate alınması gerekmektedir. Okuldan soğuma, uzaklaşma, çalışma isteği gibi hususların kesişimselliği önemlidir ve bu durum daha fazla oğlan çocuklarını etkilemektedir.

Tablo 15: Eğitime Bakış Açısı ve Kariyer Hedeflerindeki Değişimin Nedenleri

	Adıyaman			Hatay			Toplam
	Kız	Oğlan	Belirtmedi	Kız	Oğlan	Belirtmedi	
Ekonomik Belirsizlik	186	44	1	217	122	5	575
Daha Çok Maddi Gelir Sağlama İsteği	148	36	2	157	90	3	436
İlgi Alanının Değişmesi	209	30	1	118	77	0	435
Risk Almaktan Kaçınma İsteği	176	23	3	137	58	3	400

Bağımlılık

Afet sonrası dönem çocuk ve gençler açısından zorlayıcı bir dönemdir. Rutinleri, alışkanlıkları, ilişkileri, destek ağları, hayalleri ve geleceğe yönelik umutlar geliştirebilmeleri için desteklenmeleri gerekmektedir. Belirsiz koşullarda yaşama süresi arttıkça, karamsarlıkları artmaktadır. Çocuk ve gençlere odaklı faaliyet ve aktivitelerin düzenlenmesi, onların özellikle sosyal ve eğitimsel kayıplarının telafisi açısından önemlidir. Çocuk ve gençlerin deprem sonrası dönemde özellikle eğitim alanında kaybettikleri süre yetişkinlerin kayıp ettikleri süreden oldukça farklı sonuçlar üretebilmektedir. Geleceklerini kurmaya çalışan bu gruplar açısından üniversite sınavının kaçırılması, ve/veya daha iyi eğitim olanağı yakalayabilmek için girmiş/girecek oldukları eleme sınavları hayati önemde görülmektedir. Bu kapsamda çocuk ve gençlerin kaybettikleri zaman genel olarak "kayıp kuşak"¹ şeklinde ifade edilen sonuçlara yol açabilmektedir.

Doğal afet ve bağımlılık arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma, ciddi bir doğal afete maruz kalmış genç yetişkinlerin 4 yıl boyunca tütün kullanım alışkanlıklarını incelemiş ve çıkan sonuçlar afet sırasında yaşanan travmatik deneyimler ile artan tütün tüketimi arasında ilişki bulmuştur (Parslow ve Jorm, 2006). Bu bulgular, afetten etkilenmiş olanların karşılaştıkları psikolojik zorlukların çeşitliliğini ve bu etkilerin uzun vadeli olabileceğini göstermektedir.

1 Birinci Dünya Savaşı sırasında gençleri tanımlamak için kullanılan Kayıp Kuşak kavramı insanlık durumunun bir metaforu olarak görülebilir. Hepimiz hayatımızın bir noktasında hayal kırıklığı ve belirsizlik duyguları yaşarız ve hepimiz kaotik ve öngörülemez görünen bir dünyada anlam ve amaç bulmak için mücadele ederiz. Çocuk ve gençlerin böylesi zor koşullarda mücadele etmek için harcadıkları zamanın etkisi yetişkinler üzerine olan etkilerden daha ciddi olabilmektedir.

Çocuk ve gençlerin böylesi afet deneyimlerinin genellikle olmaması onları daha kırılgan hale getirebilmektedir. Araştırma grubunun "Afet sonrası süreçte sizde, arkadaşlarınızda veya ailenizde artan veya azalan bir bağımlılık türü gözlemlediniz mi?" sorusuna verdikleri yanıtları incelendiğinde çocuk ve gençler arasında özellikle sigara kullanımının artmış olduğunu söylemek mümkün gözükmektedir. Zorlu süreçlerde yalnız kalmaları/bırakılmaları halinde bu tür bağımlılıklar ortaya çıkması beklenebilir. Böylesi zor koşullar altında bu gruplar özel olarak desteklenmeye, yeni hayaller kurmaya ve gelecek tahayyüllerine gereksinim duymaktadırlar. Çocuk ve gençler arasında en yaygın gelişmiş olan bağımlılık türü internet bağımlılığıdır. Son yıllarda çocuk ve gençler arasında böylesi zorlu yaşam deneyimleri olmaksızın da internet bağımlılığın artmakta olduğu görülmektedir. Çocuk ve gençler; sosyalleşmek, gündelik yaşamın güçlüklerinden kaçınmak için de internet kullanımlarını artırmaktadırlar. Ve genel olarak aslında çağın bağımlılığı olarak tarif edilmektedir. Diğer yandan çocuk ve gençlere odaklı sosyal, kültürel, sportif, eğitsel aktivitelerin sınırlı olması onları internet ortamına yönlendiriyor olabilir. Sadece internet bağımlılığı değil sigara ve tütün kullanımının da artmakta olan bir bağımlılık türü olduğu bildirilmiştir. Öte yandan araştırmaya katılan çocuk ve gençlerin önemli bir kısmı bağımlılık açısından bir artış gözlemediğini ifade etmiştir. Bu deprem sonrası zorlu süreçte yaşam mücadelesi veren çocuk ve gençler açısından olumlu bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 16. Cinsiyete Göre Kendilerinde veya Çevrelerinde Değişim Gözlemledikleri Bağımlılık Türleri

Yanıtlar	Kız	Erkek
Hayır, herhangi bir bağımlılık türünde artış gözlemedim.	769	259
Teknoloji/İnternet	307	92
Sigara/Tütün	178	64
Alkol	44	19
Uyuşturucu madde	9	5
Genel Toplam	1307	439

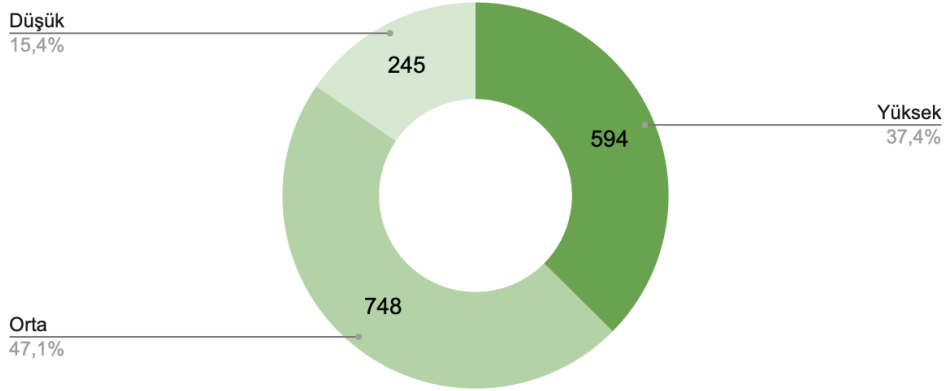
Gelecek Kaygısı

Türkiye'nin gençlerine ilişkin yapılan temsili çalışmalar genel olarak gençlerin umutsuzluk düzeyinin yüksek olduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle iş piyasasında yaşanan genç işsizliği ve gençlerin sahip olabilecekleri işlerin niteliği birlikte değerlendirilmekte ve gençlerin bağımsız kategoriye geçişlerinin zorlaştığı görülmektedir. Ekonomik olarak iş piyasası ile anlamlı ilişki kuramayan gençlerin özellikle ailelerine olan bağımlılıkları artmakta bu durum da gençlerin kendi geleceklerinden umutsuz olmalarına neden olabilmektedir. Araştırma kapsamında görüşülmüş olan çocuk ve gençlerin deprem öncesi ve deprem sonrası kaygı düzeyleri incelendiğinde deprem öncesi yüksek olan kaygı düzeylerinin deprem sonrası süreçte daha da artmış olduğu görülmüştür. Her iki ilde de ve her iki cinsiyette de gelecek kaygısının artmış olduğu görülmüştür. Ancak kızlar açısından bu kaygının daha fazla hissedilmekte olduğunu söylemek mümkün gözükmektedir.

1587 öğrenciden "Afet öncesinde geleceğe yönelik kaygı düzeyinizi değerlendirebilir misiniz?" sorusuna alınan yanıtlar öğrencilerin yalnızca %15'inin gelecek kaygısının düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Geri kalan öğrenciler kaygı düzeylerini orta veya yüksek olarak belirtmiştir. Cinsiyetler arası belirgin bir farklılık bulunmamıştır.

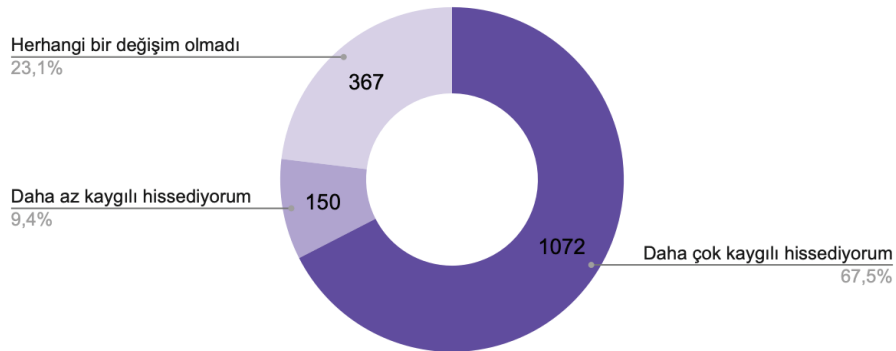

Grafik 3. Deprem Öncesi Kaygı Düzeyi

Bu soru için 1589 öğrenciden yanıt alınmıştır. Öğrencilerin %67'si depremden sonra daha kaygılı olduğunu belirtmiştir.

Grafik 4. Deprem Sonrası Kaygı Düzeyi

Kız öğrencilerin %71'i deprem sonrasında daha çok kaygılı olduğunu belirtirken bu oran erkek öğrenciler için %56 olmuştur.

Tablo 17: Katılımcıların Gelecek Kaygısı

Gelecek kaygısı	Adıyaman			Hatay			Toplam
	Kız	Oğlan	Belirtmedi	Kız	Oğlan	Belirtmedi	
Daha kaygılı	456	61	3	388	157	7	1072
Daha az kaygılı	68	18	1	33	30	0	150
Değişim olmadı	157	40	4	85	80	1	367

Gençler Ne İstiyor?: Beklenti ve Öneriler

Gençlerin ihtiyaçlarına yönelik neler yapılabilir, gençler nasıl desteklenebilir?

Çocuk ve gençlerin işaret ettikleri önemli hususlar:

Çocuk ve gençler deprem sonrası süreçte kendilerini merkeze alan faaliyetlerin oldukça yetersiz olduğunu söylemektedirler.

Çocuk ve gençler deprem sonrası süreç yönetiminde daha görünür olma, seslerinin duyulmasına ve dinlenilmeye ihtiyaçları olduğunu söylemektedirler.

Deprem sonrası zorlu koşulları tıpkı yetişkinler gibi deneyimlediklerini ancak süreç yönetimine dahil edilmediklerini söylemektedirler.

İnternete erişim teknolojilerine sahip olmanın önemli bir başa çıkma aracı olduğunu söylemektedirler. Ayrıca e-öğrenme ve eğitim materyallerine erişim için de internetin gerekli olduğunu vurgulamaktadırlar.

İnternete erişim, gerekli altyapıyı, erişimi sağlayan teknolojik aletleri ve erişim süresini içermektedir. Sık kesilmeyen, kota nedeni ile kısıtlı kullanılması gerekmeyen bir internete erişmek ve bu erişim için gerekli olan bilgisayar, akıllı telefon, tablet gibi teknolojik aletlere sahip olmayı istemektedirler. İnternete rahat erişebilecekleri, eğitim kayıplarını telafi edebilecekleri çalışma mekânları, kütüphaneler talep etmektedirler.

Kendilerine yönelik gerçekleştirilen sosyal aktiviteleri yetersiz bulmaktadırlar. Kamu kurumları sivil toplum kuruluşları deprem sonrası gerçekleştirdikleri faaliyetlerin yetersiz, sürdürülebilirliğinin düşük etkinlikler olduğunu söylemektedirler.

Gönüllülük faaliyetleri toplumun iyileşme sürecine katkı sağlarken, gençlerin kişisel gelişimlerini de desteklemektedir. Ancak çocuk ve gençlerin gönüllülük çalışmalarına katılımlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Diğer yandan iyi duyurulması, sürdürülebilir şekilde planlanması halinde gönüllülük için hazır olabilecekleri de görülmektedir. Bu çalışmanın katılımcıları; özellikle psikolojik iyi oluş, kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi ve gençlik katılım alanlarında çalışmalar yapmak istediklerini söylemektedirler.

Bazı çocuk ve gençlerin afet sonrası keşfettikleri güçlü yönleri olmuştur. Bu tür olumlu değişimler, gençlerin dayanıklılığını artırabilir ve travmatik deneyimlerle başa çıkma becerilerini geliştirebilir. Bu nedenle, gençlere afet sonrası gönüllülük faaliyetleri gibi yapılandırılmış etkinlikler aracılığıyla güçlü yönlerini keşfetme ve geliştirme fırsatı sunulabilir.

Bu araştırma sonuçları, katılımcıların güçlü yönlerinin yanı sıra kişisel değerlerinde de anlamlı değişimler yaşadığını göstermiştir. Özellikle, diğer insanlara yardım etme eğilimlerinde artış, çevre duyarlılığının artması ve ekonomik konulara verilen önemin yükselmesi gibi bulgular, katılımcıların toplumsal ve çevresel konulardaki duyarlılıklarının arttığına işaret etmektedir.

Ekonomik güçlüklerden etkilenmektedirler ve özellikle oğlan öğrenciler eğitimden çekilebileceklerinin sinyalini vermektedirler. Eğitim kayıplarının giderilmesi ve eğitime erişim, ulaşım ve gerekli materyallerle desteklenmeyi beklemektedirler. Eğitime bakış açısı ve kariyer hedeflerinde değişimin önemli nedeninin ekonomik belirsizlik, daha çok maddi gelir sağlama isteği/gerekliliği olduğu görülmeli ve hızla okul terkleri ve çocuk emeğini önlemeye yönelik çalışmalar yapılmasının gerekli olduğu görülmektedir.

Bugünden şekillenmekte olan geleceğine yönelik endişe ve umutsuzluk duyguları yaşamakta olduklarını söylemektedirler. Afet öncesinde bile önemli bir oranda gencin gelecekte kaygı duyduğu ve afetin bu kaygıyı daha da artırdığı görülmektedir. Ayrıca, depremin kız öğrenciler üzerinde erkek öğrencilere kıyasla daha fazla kaygıya yol açtığı görülmüştür. Afet sonrası müdahale programlarında gençlerin gelecek kaygısını ele almak ve bu kaygıyla başa çıkmalarına yardımcı olmak önemlidir.

Çocuk ve gençler psikolojik açıdan desteklenmek istemektedirler. Psikolojik iyi oluşlarına katkı sağlayıcı etkinlikler ile desteklenmeyi talep etmektedirler. Bulgular, sosyal, rekreasyonel ve psikososyal etkinliklerin, gençlerin deprem sonrası psikolojik uyum ve iyileşmesine yardımcı olmada önemli rol oynayabileceğini göstermektedir. Çeşitli kaynaklara ve etkinliklere erişim sağlayarak, toplumlar gençleri kendi için en iyi çalışan baş etme mekanizmalarını bulmaya teşvik ederek, daha güçlü ve sürdürülebilir bir iyileşme yoluna destek olunabilir.

Araştırma grubunda yer alan gençler, kendileri için neler yapılması gerektiğini oldukça açık bir şekilde ifade etmişlerdir. Öncelikle istedikleri, kendilerinin dikkate alınmasıdır. Daha evvel tartışıldığı üzere, afet sonrası dönemde çocuk ve gençlerin yetişkinlerden farklı beklenti ve gereksinimlerinin olduğu afet sonrası yönetim anlayışı içinde yer almamaktadır. Yetişkinler için iyi olabilecek şeylerin onlar için de iyi olacağına ve yeterli olacağına ilişkin genel bir kanaatin olduğu görülmektedir. Çocuk ve gençler, kendileri için neyin/nelerin iyi ve gerekli olduğunu ifade etmektedirler. Öncelikle baskıcı tutumdan uzak yetişkin tavrı beklemektedirler. Araştırma kapsamında gençler sıklıkla baskıcı tutum kavramını aile, eğitim gibi farklı bağlamlar kullanmışlardır. Gençleri yargılamayan, onlar adına karar vermeyen, kendi sözlerinin dinlendiği yeni bir anlayış talep etmektedirler. Özellikle Adıyaman ilinde yaşamakta olan kız öğrenciler, özellikle eğitim konusunda baskı görmek istemediklerini oldukça açık şekilde ifade etmişlerdir. Diğer yandan çocuk ve gençlerin sözlerinin, seslerinin, görünürlüklerinin sahici şekilde dinlenmesine gereksinimleri olduğu belirtilmektedir. Bu aslında ciddi bir değişim çağrısı olarak görülmelidir. Çocuk ve gençlerin onlar adına kararlar vermek yerine onları aktör/özne olarak dikkate alan yeni bir bakış açısına gereksinimleri olduğu görülmektedir. Baskıdan, önyargıdan ve eleştiriden uzak bir yaklaşım talep etmektedirler. Taşınmalı eğitimde ücret ödeniyor olması, altyapı yetersizlikleri, yolların yeterli olmaması, ikili öğretime geçilmiş olması, ders sürelerinin kısalması, uygun çalışma koşullarının olmaması, eğitim dışı destekleyici olanakların yeterli olmaması, kütüphane gibi kaynak kitap ve çalışma olanağı sunan ortamların olmaması gibi pek çok neden motivasyonlarını olumsuz etkilemekte ve hem kendilerinden hem de geleceklerinden kaygı duymalarına neden olmaktadır. Bu kapsamda eğitimin sosyal, ekonomik ve gelecek beklentisi ile olan bağının dikkate alınması talep edilmektedir. Araştırma kapsamında çocukların ve gençlerin beklentilerinin kendi ifadeleriyle alındığı açık uçlu sorulara gelen yanıtların analizi ile ortaya çıkan "baskı, önyargı ve eleştiriden uzak yaklaşım talebi" önemlidir ve dikkate alınması gerekmektedir. İleri araştırmalarda baskının gençler üzerindeki duygusal, psikolojik ve sosyal etkilerini, gençlerin bu durumla nasıl başa çıktıklarını ve bu baskının eğitim, sosyal yaşam ve geleceğe yönelik beklentilerini nasıl şekillendirdiğini anlamaya odaklanmak faydalı olacaktır. Bu konunun daha derinlemesine araştırılması, ilgili taleplerin gençler arasında ne kadar yaygın olduğu, farklı yaş grupları ve cinsiyetler arasında nasıl değişiklik gösterdiği, çocukların ve gençlerin gelişimlerini desteklemek amaçlı baskıcı tutumdan uzak daha destekleyici ortamların nasıl sağlanabileceği üzerine odaklanılmalıdır.

"Bizi dinlesinler"

Adıyaman, Kız, 16 yaş: "Gençlere baskı yapılmamalıdır ve onların kararlarını önemsememiz gerekir."

Adıyaman, Oğlan, 14 yaş: "Onların yapmaktan zevk aldığı şeyleri öğrenip ona göre çalışma yaparak."

Adıyaman, Kız, 14 yaş: "Sürekli genç neslin olumsuz, yargıcı düşünceleri eleştiriyor. Elimizde olan imkânlar ile en iyisi olmaya çalışırken mükemmeliyetçi insanlar ve çevre yüzünden en kötüsü olmaya mecbur bırakıldık."

Adıyaman, Kız, 16 yaş: "Gençlere baskı yapmak yerine onlara daha çok destek çıkmaları gerekir. Gençlere ihtiyaçlarının neler olduğunu sorarak yardım edilmeli, kendi isteklerine göre."

Adıyaman, Kız 14 yaş: "Fazla eğitimde baskı yapmadan çocukları eğlendirecek aktiviteler yaparak"

Adıyaman, Kız, 17 yaş: "Eğitim alanında gençlerin baskı altında olmaması biraz daha esnek davranılmalı. Sosyal etkinlikler daha da olmalı."

Çocuk ve gençler, yetişkinlerden farklı gereksinimleri olduğunun farkındadırlar. Gereksinimlerinin neler olduğunun anlaşılabilmesi için kendilerine sorulmasını talep etmektedirler. **Güvende hissedebilmeleri için daha görünür olmaya ve desteklenmeye gereksinimlerinin olduğu anlaşılmaktadır.** Beklentileri sadece, kamusal mekanizmalardan değildir. Ailelerinden ve sivil toplumdaki destek beklemekte ve fikirlerinin, psikolojilerinin, geleceklerinin daha fazla önemsenmesini istemektedirler. Eleştirilmek istememekte, kendileri için belirlenmiş sınırlarda yaşamaya zorlanmayı kabul etmemektedirler.

Adıyaman, Kız, 16 yaş: "Önce gençler ile onların ihtiyaçlarına göre bir tablo yapılmalı. Gençler dinlenmeli ve güvende hissettirilmeli. Daha sonra onların sorunlarına yönelik çalışmalar yapılmalı. Depremde genç yaşlı çocuk demeden herkes çoktu ama çocukların ve gençlerin psikolojisi yaşlılara göre çabuk bozulabilir durumda olduğu için çok etkilendik ve gezi turları düzenlenmesi psikoloji açısından daha yararlı olabilir."

Adıyaman, Kız, 16 yaş: "Gençler desteklenmiyor sürekli eleştiriliyor. Tüm ebeveynler bir yol çizip o yolda gitmemizi, kendi fikirlerimizi önemsemememizi istiyor. Öncelikle bunun için ilk başta ebeveynlerin baskıcı hali ve anlayışsız hali için bir çalışma yapılmalı. Daha sonra gençlerin iyiliği ve özgürlüğü için etkinlikler yapılmalı."

Hatay, Kız, 17 yaş: "Gençler bir yerde toplanıp dertlerini ve ihtiyaçlarını belirtsin ve video kaydı alınıp sosyal medyada paylaşılsın, büyük küçük herkese bir farkındalık olsun belki o zaman birileri bir şeyleri değiştirebilir. Deprem bölgesinde olduğumuz için ayrıca kötü hissediyoruz lütfen deprem bölgelerinde sinema, tiyatro, konser gibi faaliyetler sağlansın. Okul ve ev dışında neredeyse hiçbir şey yapamıyorken herkesin (gençlerin) psikolojisine çok iyi gelir. Ben de bir genç olarak en büyük talebim sosyal imkânların artırılarak en azından her şeyden uzaklaşıp biraz kafa dağıtmak istediğimi belirtmek isterim. Bu bence hepimizin ihtiyacı lütfen dikkate alınız."

"Eğitim kayıplarımız giderilsin", "eğitime erişim güçlüklerimiz çözülsün"

Deprem sonrası süreçte çocuk ve gençler geleceklerinin şu anda şekillenmekte olduğunun farkındadırlar. Geleceklerini şekillendirecek en önemli hususun eğitim ile ilişkili olduğunu görmekte ve bu konuda hızlı hareket edilmesi beklenmektedir. Bu kapsamda, eğitimle ilgili kayıplarının giderilmesini talep etmektedirler. Ülke çapında girmekte oldukları seçme sınavlarında dezavantajlı olduklarının farkındadırlar ve bu dezavantajların telafi edilmesini talep etmektedirler. Sadece eğitimsel kayıplarına değil, mevcut halde erişebildikleri eğitime ilişkin de iyileştirme talep etmektedirler. Eğitime erişim ve eğitime ilişkin kayıplarının telafi edilmemesi halinde hem eğitimsel beklentileri düşmekte hem de genel olarak geleceğe ilişkin karamsarlık duyguları artmaktadır. Bu kapsamda eğitim öncelikli iyileştirmelere ve belki de pozitif ayrımcılığa gereksinimlerinin olduğu görülmektedir. Eğitime erişime yönelik çok ciddi güçlüklerinin olduğu, ulaşım, güvenlik, yeni okul, yeni öğretmenler, yeni arkadaşlar gibi yeni durumlara ilişkin uyum sağlamaya ilişkin güçlüklerinin olduğu ve bu güçlüklerin görülmesi ve telafi edilmesi için adım atılmasını beklemekte oldukları belirtilmelidir.

Adıyaman, Kız, 14 yaş: "Depremden sonra eğitimde gerilemeler oldu, bunun için eğitimde geri kalan konuları tekrarlamak. Örneğin ben 8. sınıfta 2. dönemi depremden dolayı göremedim, 9. sınıfta bunun zorluklarını yaşıyorum."

Eğitimde deneyimlenen güçlükler karamsarlıklarını beslemekte, geleceğe ve eğitime ilişkin beklentileri düşmektedir.

Adıyaman, Kız, 15 yaş: "Eğitimi sevdirmeye, geleceğimizi iyi bir şekilde hazırlamak için neler yapabiliriz? Bunların konuşulması gerektiğini düşünüyorum. Şu an ki gençlerde -ben de dahil- gelecek kaygısı çok var."

Adıyaman, Kız, 19 yaş: "Kaynak kitabı yardımı yapabilirsiniz. Dershaneye gidemeyenler için ders çalışma alanları kurulabilir veya genişletilebilir."

Hatay, Kız, 13 yaş: "Kesinlikle kütüphane lazım bu koşullarda evde ders çalışmak çok zor. Gençler için eğlenceli yerler. Evde durmak onları daha kötü etkiliyor."

Özellikle Hatay ilinde yaşamakta olan çocuk ve gençlerin eğitime erişime ilişkin ciddi güçlükleri vardır. Altyapı sorunları devam etmektedir. Bu koşullar altında taşınmalı eğitime devam etmek zorunda kalan gençler için koşullar fiziksel açıdan oldukça zorlayıcıdır. Toplu taşıma henüz tam olarak başlamamıştır. Deprem sonrası süreç uzadıkça ve ancak eğitime ilişkin güçlükler azalmadıkça kaygı ve korkuları artmaktadır. Özellikle deprem bölgesinde yaşayan gençlerin koşullarının unutulduğu düşünülmemekte ve bu yalnızlık hissi de karamsarlığı beslemektedir.

Hatay, Kız, 15 yaş: "Yaşadığımız durum gittikçe unutuluyor. Çok zor bir durumdan geçtik. Bunun unutulmasını istemem. Mesela taşınmalı eğitimde ücret ödüyoruz. Bence ödenmemeliydi. Sonuçta ben dışında birçok öğrencinin geliri olmayabilir. Etrafta birçok bina yıkılıyor bunun daha iyi zaman zarfların da olmasını ve öğrencilerin rahatını bozmayacak şekilde olmasını beklerdim. Mesela okulda sosyal aktivitelerimiz için faaliyetler olmalı. Beslenmemiz karşılanmalı. Rehberlik dersleri artırılmalı."

Hatay, Kız, 17 yaş: "Depremden sonra biliyorsunuz ki bazı okullar yıkıldı ve öğrencilerinin çoğunun okulları değişti. Ulaşım sorunları arttı ve ulaşım da zorluklar çekiliyor. Trafik ışıkları bile çalışmıyor. Eğitim ile ilgili sıkıntılar: Bazı okullarda dersler 40 dakika bazı okullarda 30 dakika ve bu bizim dersleri yetiştirme süremizi artırıyor. Bu sorunun çözülmesi gerek. Şehrimizde hiçbir düzen yok. Lütfen Hatay'ı unutmayın bizim de deprem olana dek her şeyimiz vardı."

Hatay, Kız, 16 yaş: "Kesinlikle ulaşım için desteklemeliyiz. Ben dershaneye giden bir 12. sınıf öğrencisi olarak sıkıntı yaşıyorum. Otobüsler 1-2 saatte bir geçiyor. Yollar desenez her yerde yıkım var. Psikolojik destek almamız gerektiğini düşünüyorum. Motivasyonumuz yükseltecek sosyal etkinlikler olması gerektiğini düşünüyorum. Deprem bölgesindeki öğrencilere daha fazla destek lazım."

"Daha iyi ve sürdürülebilir psikolojik desteğe ihtiyacımız var"

Çocuk ve gençlerin gereksinim duydukları bir diğer önemli konu psikolojik destekle ilgilidir. Tüm destek mekanizmaları bozulmuş, dağılmış bir grup olarak aile, arkadaş, okul-öğretmen ilişkileri zarar görmüştür. Bir gencin ifade ettiği üzere "deprem öncesi her şeyi olan" çocuk ve gençler aniden evsiz, okulsuz, bazı durumlarda sevdiklerinin olmadığı yepyeni bir ortamda yaşamak zorunda kalmıştır. Diğer yandan deprem ve etkileri, deprem bölgesi dışında daha az hissedilir hale gelmiştir ve gençler unutulmuş olduklarını düşünmektedirler. Tüm bu olumsuz koşullar birlikte ele alındığında çocuk ve gençlerin psikolojik desteğe gereksinim duydukları ortaya çıkmaktadır. Psikolojik destek sadece deprem sonrası süreç için talep edilmemektedir. Afet öncesi, afet esnası süreçlere ilişkin bilgi verilmesi, tatbikatlar yapılması ve insanların afet farkındalıklarının ve afetle birlikte olabilecek hususlar konusunda tatbikata dayalı destekler de talep edilmektedir.

Adıyaman, Kız, 14 yaş: "Psikolojik destek. Bu kağıtlarla yaptığınız şey zaman kaybı, insanları bilinçlendirmeniz gerekiyor. 2 senedir deprem hakkında bir şey yapılmadı. Evet yardım etmeye çalışıyorlar ancak pek bir şey fark etmiyor. Deprem tatbikatı yapılmıyor neden? En önemli tedbir bence ve deprem tatbikatları yapılmıyor. Deprem olduğunda birçok kişi panik atak, bağıрма, çağırma vb. şeyler yapıyor neden? Çünkü deprem hakkında pek bilgi verilmedi bize dedikleri tek şey ezber."

Adıyaman, Kız, 15 yaş: "Okul sonrası zamanı değerlendirme, baskı ile başa çıkma, sosyal medya sürecini doğru kullanma, dikkat dağınıklığını azaltma, odaklanmayı artırma, akranlar ile iletişimde zorluk sıkıntısını giderme, duygular ile başa çıkma."

Adıyaman, Kız, 16 yaş: "Daha iyi psikolojik destek, etkinlikler yapılmalı ilk zamanlar vardı ama şu an herkes depremi unuttu fakat hala psikolojik zorluk çeken var bunun için etkinlikler, konser, geziler düzenlenmeli. Ders çalışmakta zorluk çekenlere yönelik programlar düzenlenmeli."

Adıyaman, Kız, 17 yaş: "Özellikle yaşadığımız il ve ilçede hiçbir kuruluş gençlere yönelik bir faaliyet, çalışma yaptığını düşünmüyorum. Bir deprem şehri olarak birden fazla faaliyet olması gerekirken bunun tam tersi oluyor. Nedenini ben de bilmiyorum. Ama psikolojik açıdan gençlere yönelik çalışmalar olursa çok faydalı olacaktır."

"Bizim için yapılanlar daha iyi duyurulsun"

Sınırlı sayıda da olsa çocuk ve gençlere yönelik çeşitli etkinliklerin düzenlenmekte olduğunu ancak hedef grubun çoğunun bu tür girişimlerden haberdar olmadığı belirtilmektedir. Bu kapsamda çocuk ve gençlere yönelik hizmet ve faaliyetlerin daha iyi duyurulması talep edilmektedir. Bu tür hizmet ve etkinliklere gereksinimi olan pek çok kişiye erişilemediği belirtilmekte ve bu kapsamda en çok ihtiyacı olanlara en çok ulaşılması gerektiği belirtilmektedir.

Adıyaman, Kız, 16 yaş: "Daha fazla reklam yapılmalı bu kuruluş herkese duyurulmalı. Ben biliyorum çünkü otobüsle okula giderken konumu görüyorum. Ama bir çok kişinin haberi bile yok. Değişik etkinlikler yapılmalı çoğu kişinin olduğu bulunduğu yerler tercih edilmelidir. Sıkıcı değil eğlenceli gençlere yönelik olumlu şeyler yapılmalı. Çoğu kişinin katılımı sağlanmalı. İlginiz için teşekkürler. Bays."

"Sigara bağımlılığı artıyor olabilir"

İnternet ve sigara bağımlılığının artmakta olduğu gözlenmiştir. Bu gruplar için özel desteklerin geliştirilmesi talep edilmektedir. Özellikle sigara bağımlılığı için önleyici çalışmaların önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyal katılım kanalları daraldıkça çocuk ve gençlerin kendi sosyalleşme biçimlerini geliştirebilecekleri dikkate alınarak bu tür bağımlılıklarla mücadele için çocuk ve gençlerin seçeneklerinin artırılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Adıyaman, Kız, 17 yaş: "Çevremden gördüğüm kadarıyla sigara, tütün bağımlılığı çok fazla akranlarımda ben kullanmıyorum ama onlar için üzülüyorum bu konuda bir şeyler yapılabilir. Hele ki sigara bağımlılığı gerçekten çok fazla ve kullanıcı yaşları ise genç 14-18 arası yani."

"Daha güçlü, coşkulu ve umutlu olmamız desteklensin"

Hatay, Oğlan, 13 yaş: "İş kurma hayatımızı yönetme, normal hayatla ilgili bilgili etkinlikler, spor etkinlikleri zor durumlara karşı nasıl davranılmasına karşı dersler."

Hatay, Kız, 17 yaş: "Aslında biz istediğimizde çok şey başarabiliriz. Ama genel olarak insanlar umutsuz ve geleceğe karşı beklentisi düşük, amaçsız yaşıyor. Bu yüzden hiçbir şeye karşı istek yok, bu yüzden kimse geleceği öyle hevesli beklemiyor. Bu durumun nasıl düzeltilebileceğimiz ile ilgili bir fikrim yok ama kolay olmaz, coşkulu bir yaşama sevincimiz olduğunu düşünmüyorum."

"İnternet erişimi ve teknolojik araçlar bizim için önemli"

İnternet erişim ile bu erişimi mümkün kılacak teknolojik araçlara sahip olmak çocuk ve gençler için hayati önemde gözükmektedir. Özellikle bilgiye erişim açısından internete ve gerekli teknolojik araçlara sahip olmak istenmektedir. İnternet erişiminin düzgün, sürdürülebilir olduğu çalışma alanlarının, kütüphanelerin olması da talep edilmektedir.

Hatay, Oğlan, 17 yaş: "Bilgi erişimi afet bölgesinde ciddi bir bilgi kaynağı. Bence bu durum ilçeler genelinde internet bağlantısı, kütüphaneler ile çözülebilir ..... Bu sorun için teknolojik cihaza ihtiyacın ciddi olduğunu düşünüyorum şahsen bir telefonum yok, tabletim yok ama ailemin bir bilgisayarı var ancak internet altyapısındaki sıkıntılar ve erişimsizlik bunu işlevsiz kılıyor."

Hatay, Kız, 17 yaş: "Teknolojik alet eksikliği çok var. İnternet sorunu yaşayanlar var. Kitapları depremde ve yangında giden çocuklar da var. Arada kafanın dağılması için sosyal etkinlikler düzenlenebilir. Ve çoğu kişinin maddi durumu çok kötü burs sağlanabilir."

Hatay, Kız, 13 yaş: "Yeni spor merkezleri, ders çalışabilmek için alanlar kütüphaneler, sosyalleşebileceğimiz kafeler, geleceğe yönelik kariyer planlama etkinlikleri."

"Maddi zorluklarımız giderilsin"

Deprem sonrası süreçte yapılan destekler aileleri temel gereksinimlerini dikkate almaktadır. Ancak depremde çocuk ve gençler sahip oldukları tüm eşyalarını kaybetmişlerdir. Yenilerinin alınması pahalıdır ve hanenin diğer acil ihtiyaçları olduğundan onların gereksinim duydukları eşyalar alınamamaktadır. Bu nedenle de kendilerinin kullanabileceği ekonomik destek talep edilmektedir.

Hatay, Kız, 17 yaş: "Ben kendimden yola çıkarak kaynak kitap ve para desteği verilmesini çok isterdim. Büyük ölçüde maddi zorluk yaşandığını düşünüyorum. Mesela ben çok uzun zamandır yıkımlardan dolayı internete erişmekte zorlanıyorum. Bu beni hem derslerim açısından hem de başka illerdeki aile bireylerime ulaşmamı engelliyor. Maddi anlamda da zorluk çektiğimizden paket yükleyemiyoruz. Ve ben şu an için en azından benim için çok büyük bir sorun."

Adıyaman, Kız, 13 yaş: "Afet sonrası çoğu eşyalarımızı kaybettik. Bundan dolayı yenilerini alma zorunluluğumuz var. Bunlarda biraz pahalı olduğu için biz gençlerin ihtiyaçları hep sonraya erteleniyor. Biraz daha gençlerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalar yapılabilir."

Tartışma

Bu araştırma, çocuk ve gençlerin deprem sonrası deneyimlerini irdelenmiştir. Gençlerin, internete erişimlerine ilişkin durumları, gönüllülük faaliyetlerine katılımları, sosyalleşme biçimleri, baş etme mekanizmaları, travma sonrası büyüme, bireysel önceliklerdeki değişimler, kariyer hedeflerindeki değişiklikler gibi geniş bir yelpazedeki deneyimleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Gençlerin afet sonrası yaşantılarını ve iyileşme süreçlerini bütüncül bir boyutta ele almak için çok boyutlu bir anlama çabası önemli görülmüştür. Ayrıca, kamu ve sivil toplum kuruluşlarının gençlere yönelik çalışmalarında, gençlerin kendi belirledikleri ihtiyaçların neler olduğu da anlaşılacak istenmiştir.

Araştırma, gençlerin yılmazlıkları ve baş etme stratejileri hakkında bilgi sağlayarak iyi oluşlarını desteklemeyi amaçlayan program ve müdahalelerin geliştirilmesine yol gösterici niteliktedir. Afetin ardından gençlerin eğitime erişim durumlarını ve kariyer hedeflerindeki değişiklikler ile ilgili bilgi sunarak bu alanlarda yapılacak müdahalelerin ve politikaların gençlerin ihtiyaçlarına daha iyi uyum sağlaması için kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışma, travma sonrası büyüme, kişisel değer değişiklikleri ve eğitim-kariyer hedefleriyle ilgili bakış açısındaki değişimleri inceleyerek politika yapımcıları, uygulayıcılar ve afet sonrası gençlerin dayanıklılığını artırmak isteyenler için de değerli bilgiler sunmaktadır.

Teknolojiye erişim ve sosyal medyayla ilgili veriler incelendiğinde teknolojinin bir başa çıkma aracı olarak destek mekanizmalarına ve bilgiye erişimi sağlamak amaçlı kullanıldığını ve teknolojiye erişememenin beraberinde e-öğrenme ve eğitim materyallerine erişimi zorlaştırdığı, öte yandan stres ve kaygıyı artırabildiği, gençlerin duygularına odaklanmalarını engelleyebildiği görülmektedir. Bu verilerin bağımlılık ve sosyal yaşam ve boş zaman etkinlikleri bağlamında da sorulan soruların bulguları incelendiğinde katılımcıların çevrelerinde gördükleri en çok artış gösteren bağımlılık türünün teknoloji olduğu ve boş zaman aktivitesi olarak sosyal medyanın öne çıktığı ve gençlerin önemli bir kısmının sosyalleşmek için online oyunları tercih ettiği görülmektedir.

Gençlerin teknolojiyle ilgili deneyimlerinin çeşitli olduğu ve afet sonrası normalleşme dönemi için teknolojiye erişim sağlamanın önemini görülmektedir. Gençlerin teknolojiyle ilişkilerini olumlu ya da olumsuz tek boyutlu bir şekilde incelemekten ziyade, teknolojinin yaşamlarının önemli bir parçası olduğunu, bununla birlikte teknolojinin kullanım şekli, etkileri ve gençlerin hayatlarındaki yeriyle ilgili farkındalık çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra araştırma bir bütün olarak incelendiğinde, deprem bölgesinde gençlere yönelik tasarlanmış alanların ve aktivitelerin eksikliğinin, gençleri teknolojiyi aşırı kullanmaya itebileceğini göstermektedir.

Araştırma bulgularına bakıldığında gençlerin kendilerine yönelik gerçekleştirilen sosyal aktiviteleri yetersiz buldukları görülmektedir. Kamu kurumları ve STK'ların deprem sonrası gerçekleştirdikleri faaliyetler incelendiğinde çocuklara yönelik faaliyetlerin belirgin bir şekilde ergen ve gençlere yönelik yapılan faaliyetlere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Deprem gibi zorlu süreçlerin ardından sosyal aktivitelerin, gençlerin iyi olma süreçlerini desteklemek için önemli rolü bulunmaktadır (Pfefferbaum vd., 2015). Sosyal aktiviteler; sosyal destek ağlarının ve içinde buldukları toplulukla bağlarının güçlenmesini, stres ve kaygı gibi zorlayıcı psikolojik süreçlerle başa çıkmalarını, yeni beceriler edinmelerini, problem çözme becerilerinin gelişmesini, özgüvenlerinin artmasını sağlamaktadır. (Cavanaugh ve Buehler, 2016; Skinner ve Zimmer-Gembeck, 2007).

Araştırma bulguları gençlerin büyük bir oranı daha önce bir gönüllülük faaliyetine katılmadığını belirtmiştir. Afet sonrası dönemde gönüllülük ve toplum hizmetleri gençlerin gelişimi için önemli bir fırsat alanı yaratabilir (Carlton, 2015). Gönüllülük faaliyetleri toplumun iyileşme sürecine katkı sağlarken gençlerin kişisel gelişimlerini desteklemektedir. Gönüllü faaliyetlere katılmak, gençlerin travma sonrası stres, kaygı ve üzüntü gibi zor duygularla başa çıkmalarına yardımcı olabilir. Bu tür faaliyetler gençlerin kendilerini başkalarına yardım etmelerini ve topluma katkıda bulunmalarını sağlayarak iyi oluşlarını destekleyebilir (Carlton, 2015).

Gönüllülük faaliyetleri ayrıca gençlerin yeni beceriler kazanmasına ve mevcut yeteneklerini geliştirmesine olanak tanır. Farklı alanlarda deneyim kazanmak ve sorumluluk almak, gençlerin gelecekteki eğitim ve iş hayatlarında daha başarılı olmalarına yardımcı olabilir. Bu tür faaliyetler aynı zamanda gençlerin empati ve sosyal sorumluluk duygularını da geliştirmelerine yardımcı olabilir ve toplumsal fayda sağlama konusunda deneyim kazanmalarına olanak tanır.

Gençlerin kişisel gelişimlerine ve toplumun yeniden inşasına olan katkıları düşünülünce gençlere yönelik gönüllülük faaliyetlerinin artırılması ve bu faaliyetlere yönelik katılım için çalışmalar yürütülmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle daha önce katılmayı düşünmeyen ancak gönüllülük fırsatı olunca çalışmalara katılım sağlayacağını belirten öğrencilerin olması bu çalışmaların gerekliliğinin altını çizmektedir.

Bu araştırmanın sonuçları, katılımcıların güçlü yönlerinin yanı sıra kişisel değerlerinde de anlamlı değişimler yaşadığını göstermektedir. Katılımcıların toplumsal ve çevresel konulardaki duyarlılıklarının artışı yönündeki değişimlerin altında yatan nedenlerin daha detaylı bir şekilde incelenmesi ve benzer araştırmalarla bu bulguların genellenebilirliğinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca, bu değişimlerin bireysel ve toplumsal düzeydeki etkilerinin daha derinlemesine anlaşılması için ileriye dönük çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu bulgular, afet sonrası kişisel değerlerde değişim ile ilgili bir referans noktası olabilir.

Deprem gençlerin eğitim perspektifleri ve kariyer hedeflerini de etkilemiştir. Katılımcıların çoğunluğu, depremden sonra eğitim ve kariyer hedeflerine daha fazla odaklandıklarını belirtmiştir. Ancak veriler, bazı öğrenciler arasında kararsızlık ve eğitim sürecinden uzaklaşma hissi gibi bir eğilimi de ortaya çıkarmıştır. Depremi eğitim ve kariyer perspektiflerine olan etkilerini anlamak ve gençlerin bu süreçteki ihtiyaçlarına uygun destek ve rehberlik sağlamak önemlidir. Bu amaçla, gençlerin bireysel ihtiyaçlarını ve durumlarını göz önünde bulunduran kapsamlı değerlendirmeler yapılmalıdır. Bu değerlendirmeler, gençlerin eğitim ve kariyer hedeflerini, yaşadıkları zorlukları, ihtiyaç duydukları desteği ve mevcut kaynakları belirlemede yardımcı olabilir.

Depremi gelecek kaygısı üzerinde de belirgin etkileri olmuştur. Bulgular, afet öncesinde önemli bir oranda gencin gelecekte kaygı duyduğunu ve afetin bu kaygıyı daha da artırdığını göstermektedir. Ayrıca, depremin kız öğrenciler üzerinde erkek öğrencilere kıyasla daha fazla kaygıya yol açtığı görülmüştür. Bu bulgular, afetlerin gençlerin ruhsal sağlığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ve özellikle gelecek kaygısını artırabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, afet sonrası müdahale programlarında gençlerin gelecek kaygısını ele almak ve bu kaygıyla başa çıkmalarına yardımcı olmak önemlidir.

Çalışmanın sonuçları, gençlerin deprem sonrasında çeşitli baş etme mekanizmaları kullandığını göstermektedir. Bu mekanizmalar arasında sosyalleşme, kitap okuma, dua etme ve oyun oynama yer almaktadır. Böylesine çeşitli baş etme stratejilerinin varlığı, genç bireylerin doğal afetler karşısında dirençli olmanın çok yönlü doğasını ortaya koymaktadır. Bulgular sosyal, rekreasyonel ve ruhsal etkinliklerin gençlerin deprem sonrası psikolojik uyum ve iyileşmesine yardımcı olmada önemli rol oynayabileceğini göstermektedir. Çeşitli kaynaklara ve etkinliklere erişim sağlayarak, toplumlar gençleri kendi için en iyi çalışan baş etme mekanizmalarını bulmaya teşvik ederek, daha güçlü ve sürdürülebilir bir iyileşme yoluna destek olunabilir.

Travma sonrası büyüme, değerlerde değişim, eğitim-kariyer hedefleri hakkındaki bakış açısındaki değişim örüntülerini ortaya çıkaran bu araştırma, politika yapıcılar, uygulayıcılar ve afet sonrası iyileşme sürecinde gençlerin dayanıklılığını arttırmaya yönelik çalışmalar için de önemli bilgiler sunmaktadır. Elde edilen bulgular, gençlerin yaşam kalitelerini, iyi oluşlarını etkileyen faktörlerin anlaşılmasına ve bu alanda etkili müdahale programları ve politikalar geliştirilmesine yardımcı olabilecek önemli bilgiler sunmaktadır. Özetle bu çalışma; afet sonrası gençlik deneyimleri hakkındaki anlayışı derinleştirmenin yanı sıra destek sistemlerinde, eğitim stratejilerinde ve gençlerin iyi oluşlarına yönelik atılacak adımlarda bir model oluşturmayı hedeflemektedir.

Adıyaman ve Hatay illerinde yaşamakta olan çocuk ve gençlerin deneyimlerinden deprem sonrası yaşam deneyimlerinin irdelendiği bu çalışmanın sonunda bazı öneriler geliştirilmiştir. Geliştirilen öneriler gençlerin sözlerini, beklentilerini, deneyimlerini merkeze alarak geliştirilmiştir.

Öneriler

Öneriler geliştirilirken çocukların ve gençlerin deneyimleriyle birlikte, doğal afetlere ilişkin yapılan çeşitli çalışmaların sonuçları da göz önüne alınmıştır. Geliştirilmiş olan önerilerde afet döngüsünün "afet öncesi/afete hazırlık" ve "iyileşme" süreçleri dikkate alınmıştır.

Afete hazır olmayı güçlendirici önleyici çalışmalar:

Afet sonrası süreç deneyimi, afet öncesi koşullar tarafından şekillenmektedir. Bu bağlamda afet öncesi koşulların düzeltilmesi ve afete hazırlıklı olma sağlanabilir.

Tehlikeler, uyarılar, tahliye ve diğer koruyucu davranışlar konusunda bilgisiz olan çocukların ve ergenlerin, afet meydana geldiğinde ölüm ve yaralanma riskinin daha yüksek olduğuna ilişkin pek çok çalışma vardır. Bu bağlamda afet öncesi çalışmalara çocuk ve gençlerin katılımlarının sağlanması, deprem farkındalıklarının ve bilgilerinin artırılması gerekmektedir. Afetlerden sonra, çocuklar rutin ve normallik duygusundan yoksun kaldıklarında ve fiziksel ve duygusal olarak acı çektiklerinde, aile üyelerinin ve toplulukların iyileşme sürecine başlaması imkânsız olmasa da oldukça zor olacaktır. Bu nedenlerle, deprem öncesinde çocukların ve gençlerin dayanıklılığını geliştirmeye odaklanacak çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Afet öncesi dönemde çocuk ve gençlerin ekonomik koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Gelir düzeyi düşük hanelerde yaşamakta olan çocuk ve gençlerin, afetlere karşı daha az hazırlıklı oldukları ve afet sonrası toparlanma süreçlerinin daha uzun sürdüğüne ilişkin pek çok çalışma bulgusu mevcuttur. Yoksulluk içinde veya yoksulluğun eşiğinde yaşayan insanların genellikle felaketleri hafifletme, felakete hazırlanma, müdahale etme ve felaketten kurtulma konusunda en zor deneyimleri yaşamak zorunda kalan gruplar olduğu bilinmektedir. Tüm bu nedenler dikkate alınarak çocuk ve gençlerin ekonomik koşullarının iyileştirilmesine ilişkin çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Önleyici müdahale programlarının geliştirilmesi, bu programlar için ekonomik desteğin artırılması, çocuk ve gençlere aktif roller verilmesi fayda sağlayıcı olacaktır.

Ergenler, afetlerden en çok etkilenen gruplardan biridir. Bu nedenle, ergenlere yönelik önleyici müdahale programlarına ayrılan kaynağın artması gerekmektedir. Bu kaynaklar, program geliştirme, eğitim ve uygulama için kullanılabilir. Gençlerin önleyici müdahale programlarının geliştirilmesinde ve uygulanmasında aktif rol almaları önemlidir. Gençlerin programların içeriğine ve tasarımına katkıda bulunmaları ve programların kendi ihtiyaçlarını karşıladığından emin olmaları gerekir. Katılımcı programlar gençlerin ihtiyaçlarını ve önceliklerini belirlemede ve uygulamada aktif rol almalarına olanak sağlayabilecektir. Ergenler bir bütün olarak homojen özelliklere sahip değildirler. Bu nedenle, önleyici müdahale programlarının farklı ergen gruplarının ihtiyaçları göz önünde bulundurulurken gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Afet sonrası çocuk ve gençlerin iyileşmelerine/iyi oluşlarına katkı sağlayıcı öneriler:

Afet sonrası süreçte çocuk ve gençlerin iyilik halini sağlamak için rutinelere ve bu kapsamda okula dönüş hayatı önemde görülmelidir.

Afet sonrası sürece yönelik araştırmalar tutarlı bir şekilde, rutinler ne kadar erken eski haline getirilirse o kadar iyi olacağını göstermekte olup, bu kapsamda okula dönüş çok önemli görülmelidir. Ancak okula dönüş, erişilebilir şekilde tüm öğrenciler için sağlanmalı, özellikle ekonomik güçlükler nedeniyle erişim sorunları yaşayan yoksul gruplar öncelikli olarak desteklenmelidir. Eğitime erişim, eğitim kayıplarına, eksik eğitime, öğrenmede geri kalmaya yol açmayacak şekilde planlanmalıdır. Ulaşım, eğitim malzemeleri, uygun eğitim ortamlarının sağlanması da önemlidir. Aksi takdirde, eğitimden soğuma, eğitimden çekilme, okul terki ve hatta çocuk işçiliği gibi çözülmesi ve telafisi zor sonuçlar üretebileceği akılda tutulmalıdır. Materyal eksikliği ve ulaşım güçlükleri gibi ekonomik nedenlerle eğitime erişemeyen öğrencilerin yanında "isteksizlik" nedeniyle eğitime devam etmediğini belirten öğrencilerin varlığı dikkate alınmalıdır. Eğitime erişim çözümleri, isteksizlik gibi engelleri de dikkate alarak yeni yaklaşımlarla geliştirilmelidir.

Okula dönüşün sağlanması kadar, okulların yeterliliği ve yetkinliği de önemli olup, zayıf akademik gelişime neden olmayacak şekilde planlanmalıdır.

Bu kapsamda okula dönüş basitçe "erişim" olarak görülmemelidir. Çocuk ve gençlerin eriştikleri eğitimin çağın gereklerine uygun, geleceğin nitelik ve becerilerini dikkate alacak şekilde sağlanmalıdır. Çocuk ve gençler, eğitime erişim için teknolojik araçlar, internet ile uygun çalışma koşulları talep etmektedirler. Tüm bu hususlar dikkate alınarak eğitime dönüşün sadece niceliksel boyutu değil niteliksel boyutunun da önemli olduğu anlaşılmalıdır. 21. yüzyılın hızlı değişen ve dijitalleşen dünyasında, çocukların ve gençlerin gelecekte başarılı olabilmeleri için gerekli olan becerilerle donatılması elzemdir. Bu doğrultuda, eğitim politikalarının ve uygulamalarının sürekli olarak güncellenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Aksi takdirde çocuk ve gençlerin eğitimden ve kendi geleceklerinden beklentileri düşmektedir ve rekabet şansları azalmaktadır. Gerekli niteliklere sahip olmayan eğitim sistemi içinde geçirilecek 1-2 yılın çok hayati olduğu anlaşılmalıdır.

Afet sonrası süreçte çocuk ve gençler için sürdürülebilir, iyi duyurulmuş ve iyi planlanmış sosyal aktiviteler geliştirilmelidir.

Sosyal aktiviteler; çocuk ve gençlerin sosyal destek ağlarının ve içinde buldukları toplulukla bağlarının güçlenmesini, stres ve kaygı gibi zorlayıcı psikolojik süreçlerle başa çıkmalarını, yeni beceriler edinmelerini, problem çözme becerilerinin gelişmesini, özgüvenlerinin artmasını sağlamaktadır (Cavanaugh ve Buehler, 2016; Skinner ve Zimmer-Gembeck, 2007). Genç ve ergenlere yönelik sosyal aktiviteler bireylerin ilgi alanlarına ve ihtiyaçlarına uygun şekilde planlanmalı, iyi duyurulmalı ve kolayca erişilebilir olmalıdır. Farklı yaşlardaki çocukların zihinsel ve duygusal olgunluk ve fiziksel gelişim düzeyleri elbette farklılık göstermektedir. Ayrıca çocukların risk ve tehlikelere ilişkin bilgileri; kültürlere, fiziksel ve sosyal çevreye ve aile yapılarına göre de farklılık gösterebilmektedir. Bu ve diğer birçok farklılık nedeniyle her çocuk aynı güç ve yeteneğe sahip değildir. Bu kapsamda, çocukların katılabileceği yaşa ve kültüre uygun etkinliklerin belirlenmesine ihtiyaç vardır. Bu, aktivitelerin çocukların yaşlarına ve kapasitelerine uygun olduğundan emin olmak için araştırmalar yapılması da önemli olacaktır.

Sürdürülebilir psikolojik destek sağlanması çok faydalı olacaktır.

Çocuk ve gençlerin afet sonrası zorlu deneyimleri, travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, kaygı ve gelecek kaygısına yol açmış gözükmektedir. Bu nedenle, afet sonrası çocuk ve gençlere yönelik sürdürülebilir müdahale programlarının, modellerin geliştirilmesi ve uygulanması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, önleyici müdahale programlarının, afetlerin olumsuz etkilerinden korunma ve daha iyi bir şekilde başa çıkmaya yardımcı olduğu akılda tutularak gençlere stres yönetimi, duyu düzenleme, sosyal destek ve problem çözme gibi beceriler kazandırılması da fayda sağlayıcı olacaktır.

Önleyici, koruyucu ve iyileştirici çalışmaların başarılı olabilmesi için:

Yaş ve cinsiyet körü afet yönetimi anlayışının değişmesi faydalı olacaktır.

Afet öncesi-esnası ve sonrası süreçlerin yönetiminde yaş ve cinsiyet körü yaklaşımı düzeltmeye çalışmak gerekmektedir. Bu düzeltme çabası, çocuk ve gençleri savunmasızlık söylemi yoluyla homojenleştirip güçsüzleştirilebilecek konumdan kurtarabilecektir. Bu düzeltme, çocuk ve gençlerin özel gereksinimlerinin olmadığı anlamına gelmemekte, sadece pasif konumdan aktif konuma taşınmanın önemine dikkat çekmektedir. Yüksek riskli, yüksek düzeyde savunmasız gruplara ilişkin tavsiyeler ve tedbirler içermeyen herhangi bir planlama yapmak mümkün görülmemelidir. Afet sonrası çocuklara gençlere yönelik önleyici müdahale programlarının etkili bir şekilde tasarlanması, uygulanması ve sürdürülmesi için çoklu boyutlu bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, çocuk ve gençlerin ihtiyaçlarına uygun, kanıta dayalı, katılımcı ve sürekli iyileştirilen dinamik programlar olmalıdır. Böylece gençlerin iyi oluşlarını desteklemeye ve geleceğe umutla bakmalarına yardımcı olunabilir.

Klasik "iyileşme yönetiminin" dönüştürülmesi ve daha katılımcı hale getirilmesi gerekmektedir.

Çocuk ve gençlerin hazırlık, müdahale ve iyileşme konularında katkı sağlayabilecekleri belirli yetenek ve güçlü yönlerinin olduğu vurgulanmalı ve bir felaket gibi zorluklarla karşı karşıya kaldıklarında eylemlilik geliştirebilmelerine olanak sağlanmalıdır. Afetlere dayanıklılık kültürlerini anlamanın ve teşvik etmenin daha demokratik, kolektif ve birbirine bağımlı bir yolu bulunmaya çalışılmalıdır. Sosyal adalet, sivil katılım ve gençliğin güçlendirilmesi perspektiflerinden bakıldığında, gençlerin rolünün anlaşılması, özellikle afetle ilgili araştırmalar için geleceğe yönelik önemli bir yön belirleme gücündedir. Gençlerin dayanıklılığını ve eylemlilik duygusunu geliştirmek ve krizlerle karşılaştıklarında güçsüzlük ve umutsuzluk duygularıyla mücadele etmede katkı sağlayıcı olacaktır.

Gençler ve yetişkinler arasında güvene dayalı ilişkiler geliştirmek için çaba harcanması gerekli gözükmektedir.

Gençler ve yetişkinler arasında güvene dayalı ilişkiler geliştirmek bir gecede gerçekleşmez ancak sürekli katılım ve rehberlikle, genç ve yetişkinler birlikte çalışarak felaket meydana geldiğinde hazırlıklı olabilir ve müdahale edebilirler. Kolektif bir başarı olarak katılım, çocukların ve gençlerin merkezde olduğu anlamlı bir süreç olup bu süreçte yetişkinlerin, hakların korunması ve tüm paydaşların kapsayıcı bir anlayışla bir araya getirilmesi için stratejik eylem koşullarını yaratma ve destekleme konusunda önemli bir rolü bulunmaktadır.

Çocukların afet öncesi ve sonrası faaliyetlere katılımının olumsuz etkilerini azaltmadaki rolünü anlamaya yönelik ampirik araştırmalar yapılması fayda sağlayıcı olacaktır.

Gelecekteki çalışmalar, okul veya toplum temelli hazırlık faaliyetlerine veya eğitim programlarına katılan çocukların afet sonrasında daha düşük yaralanma, ölüm ve zihinsel sıkıntıya maruz kalıp kalmadığını inceleyebilir. Benzer şekilde araştırmalar, gönüllü olan, afet yardımı sağlayan veya yeniden inşa çabalarına katkıda bulunan çocukların, afet sonrasında daha az travmatik semptom ve daha az duygusal sıkıntı yaşayıp yaşamadıklarını araştırabilir. Çocukların afet öncesi ve sonrası faaliyetlere katılımının iyileşmeyi ve kişisel iyileşmeyi destekleyip desteklemediğini keşfetmek için ampirik araştırmaların yapılması da fayda sağlayıcı olabilecektir.

Ergen Odaklı Afet Yönetimi Eylem Planı: Stratejik Öneriler ve Müdahaleler

Araştırma raporunun bu bölümünde, Genç Hayat Vakfı'nın saha deneyimlerinden, gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarından ve literatürdeki çalışmalardan faydalanılarak oluşturulan stratejik öneriler ve müdahale planları sunulmaktadır. Afet ve pandemi, savaş, göç gibi acil durumlar sonrası ergen ve gençlerin ihtiyaçlarını etkili bir şekilde karşılamak ve iyileşme süreçlerini desteklemek amacıyla kapsamlı stratejiler geliştirilmiştir. Çalışma, acil durum öncesi hazırlıklardan başlayarak akut müdahale dönemine ve uzun vadeli iyileşme sürecine kadar geniş bir yelpazede öneriler sunmaktadır. Her aşamada, gençlerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik gereksinimlerini dikkate alarak, onların yaşamlarını yeniden inşa etmelerine yardımcı olacak özel programlar ve müdahaleler planlanmıştır. Bu öneriler, gençlerin sadece pasif mağdurlar olarak görülmeyip, aktif katılımcılar olarak sürece dahil edilmesini ve toplumsal dayanıklılığın artırılmasını hedeflemektedir. Afet ve acil durum sürecinde gençlerin etkin rol alabilmesi için, gençlerin hazır bulunuşluklarının artırılması ve akut dönem ile orta ve uzun vadede katılımcı bir anlayışla sürece dahil edilmeleri gerekmektedir. Gençler kendi yaşantılarını etkileyecek süreçlere etkin bir şekilde dahil olabilmeli; yetkinlikleri, yenilikçi bakış açılarıyla yeniden inşa sürecinin önemli bir bileşeni olabilmelidir. Gençlerin katılımı, toplumsal yapının güçlenmesine ve gelecekte olası afetlere karşı daha dirençli bir toplum oluşmasına katkıda bulunur.

21. yüzyılda kriz ve acil durumların artan sıklığı, bu tür olaylara hazırlıklı olmanın önemini daha da vurgulamaktadır. Kamu kurumları, STK'lar, üniversiteler ve ilgili diğer bütün paydaşların toplumu dahil ederek hazırlayacakları stratejik eylem planları, afetler, pandemiler ve göç gibi beklenmedik durumlar karşısında, toplumların bu krizlere etkin bir şekilde yanıt verebilmesini sağlar. Ergen Odaklı Afet Yönetimi: Stratejik Öneriler ve Müdahaleler planı gibi çalışmalar, sadece krizlere müdahale etmeyi değil, aynı zamanda bu tür olayların olumsuz etkilerini en aza indirmek için proaktif bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu tür planların hazırlanması, toplumların daha dirençli olmasına, 21. yüzyılın getirdiği belirsizliklere hazırlıklı olmasını katkıda bulunur ve gençlerin gelecekte karşılaşılabilecekleri zorluklara karşı donanımlı olmalarını sağlar.

Tablo 18. Ergen Odaklı Afet Yönetimi: Stratejik Öneriler ve Müdahale Planları

Afet Öncesi Dönem	Afet Sonrası Akut Dönem	Afet Sonrası Orta ve Uzun Dönem
Acil Durum Eylem Planlarının Oluşturulması	Güvenlik ve Barınma	Rutinlere Dönüş
Yapısal Güçlendirme	Temel İhtiyaçların Karşlanması	Alt Yapıların Güçlendirilmesi
Erken Uyarı ve Bilgilendirme Sistemleri	Acil Sağlık Hizmetleri	Geçici Yaşam Alanlarının Düzenlenmesi
Ekonomik Koşulların İyileştirilmesi	Etkili İletişim ve Bilgi Paylaşımı	Kalıcı Barınma Çözümleri
Bilgilendirme ve Farkındalık	İhtiyaç Analizleri	Ekonomik Destek ve Geçim Kaynakları
Psikolojik Dayanıklılık	Orta ve Uzun Dönem Aksiyonlarına Yönelik Hazırlıklar	Gönüllülük
Anlamlı Gençlik Katılımı		Sosyalleşme
Gönüllülük		Sürdürülebilir Psikolojik Destek
Önleyici Çalışmalar		Eğitime Erişim
		Eğitimde Yenilik ve İyileştirme
		Yeniden İnşa Sürecine Aktif Katılım
		Hassas Gruplara Yönelik Müdahaleler
		Kanıt Dayalı Savunuculuk Çalışmaları

Afet Öncesi Dönem

Acil Durum Eylem Planlarının Oluşturulması:

Acil durum eylem planları, afet öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılacak tüm eylemleri detaylı bir şekilde kapsamalıdır. Bu planlar, tahliye yolları, toplanma noktaları, iletişim yöntemleri, ilk yardım ve psikolojik destek gibi unsurları içermeli ve düzenli tatbikatlarla desteklenmelidir.

Yapısal Güçlendirme:

Okullar, evler ve topluluk binaları, kamu binaları gibi yapılar depreme dayanıklı hale getirilmelidir. Altyapılar (yollar, köprüler, su ve elektrik hatları) güçlendirilmelidir.

Erken Uyarı ve Bilgilendirme Sistemleri:

Depreme yönelik erken uyarı ve bilgilendirme sistemleri kurulmalı ve sistemler ile ilgili geniş çaplı bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Ekonomik Koşulların İyileştirilmesi:

Düşük gelirli hanelerde yaşayan çocuk ve gençlerin afetlere karşı daha hazırlıklı olmaları ve afet sonrası toparlanmalarının hızlanması için ekonomik destekler sağlanmalıdır. Bu destekler, maddi yardımlar, eğitim destekleri ve geçim kaynaklarına erişim gibi çalışmaları içermelidir.

Bilgilendirme ve Farkındalık:

Ergenlere yönelik afet bilinci ve hazırlık eğitimleri düzenlenerek, bilgi düzeyleri artırılmalı ve farkındalık oluşturulmalıdır. Bu eğitimler, okullarda ve topluluk merkezlerinde düzenli olarak yapılmalıdır.

Psikolojik Dayanıklılık:

Ergenlerin öz düzenleme, bilişsel esneklik, problem çözme, etkili iletişim, duygusal farkındalık gibi psikolojik dayanıklılıklarını güçlendirecek becerilere yönelik programların geliştirilmesi ve uygulanmasıdır.

Anlamli Gençlik Katılımı:

Ergenlerin yerel yönetimlerle işbirliği yaparak afet hazırlık süreçlerine dahil edilmesi sağlanmalıdır. Gençlerin fikir ve önerilerinin alınması, afet yönetiminde daha kapsayıcı ve etkili çözümler üretilmesini sağlar.

Gönüllülük:

Ergenlerin afet yönetimi ve hazırlık süreçlerine katılımını teşvik eden, gönüllülük programları oluşturulmalıdır. Gençlerin afet sonrası gönüllü çalışmalara katılımını destekleyen platformlar geliştirilmelidir.

Önleyici Çalışmalar:

Ergenlere yönelik önleyici müdahale programlarının geliştirilmesine yönelik kaynakların artırılması ve ergenlerin tasarımında aktif rol aldığı önleyici programlar geliştirilmelidir.

Afet Sonrası Akut Dönem

Güvenlik ve Barınma:

Afet sonrası güvenlik ve barınma ihtiyacı önceliklendirilmelidir. Geçici barınma alanları, hijyenik ve güvenli olmalı, gençler için özel olarak tasarlanmış alanlar içermelidir. Bu bölgelerde, gençlerin hem fiziksel hem de psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, güvenlik önlemleri titizlikle uygulanmalıdır.

Temel İhtiyaçların Karşlanması:

Su, yiyecek, giysi ve hijyen ürünleri gibi temel gereksinimler temin edilmelidir. Geçici barınma alanlarında düzenli olarak gıda dağıtımı yapılmalı, temiz su ve hijyen koşulları sağlanmalıdır. Gençlerin özel ihtiyaçlarına yönelik ek destekler sunulmalıdır.

Acil Sağlık Hizmetleri:

Afet sonrası acil sağlık ihtiyaçları hızla karşılanmalıdır. Yaş gruplarına uygun sağlık hizmetleri sunulmalı, özel sağlık ihtiyaçlarına yönelik ekipman ve ilaçlar temin edilmelidir. Sağlık personeli, gençlerin fiziksel ve psikolojik travmalarını ele almak için eğitilmiş olmalı ve düzenli sağlık kontrolleri gerçekleştirilmelidir. Bu hizmetler, gençlerin iyileşme sürecini hızlandırmak ve sağlıklarını korumak için kritik öneme sahiptir.

Psikososyal Destek:

Afet sonrası ergenlerin duygusal ve psikolojik iyilik hallerini korumak ve iyileştirmek için önceliklendirilmelidir. Psikolojik ilk yardım, grup terapileri, sosyal etkinlikler ve güvenli alanlar oluşturulmalıdır.

Gönüllülük:

Gençlerin afet sonrası gönüllülük faaliyetlerine katılımı teşvik edilmelidir. Gönüllülük, gençlerin travma sonrası strese başa çıkmalarına ve topluma katkıda bulunmalarına yardımcı olur. Afet sonrası yardım ve iyileşme süreçlerinde gençlere aktif roller verilerek öz saygıları ve sorumluluk duyguları, kontrol duyguları, topluluk bağları güçlendirilebilir.

Etkili İletişim ve Bilgi Paylaşımı:

Kurumlar arasındaki bilgi akışı düzenli ve net olmalı, bilgi paylaşımı hızla ve doğru biçimde sağlanmalıdır. Temel ihtiyaçlara nereden erişebileceği, sürecin nasıl yürütüldüğü ve önümüzdeki süreçte neler olacağı hakkında düzenli bilgilendirme yapılmalıdır.

İhtiyaç Analizleri:

Afet sonrası gençlerin gereksinimlerini belirlemek için kapsamlı ihtiyaç analizleri yapılmalıdır. Bu analizler, gıda, barınma, sağlık, psikolojik destek ve eğitim gibi temel ihtiyaçları kapsamalıdır. Gençlerin özel ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak, topluluk içinde anketler ve birebir görüşmeler aracılığıyla veri toplanmalıdır. İhtiyaç analizleri, yardımların ve kaynakların etkin bir şekilde dağıtılmasını sağlamak için kritik öneme sahiptir ve afet müdahale planlarının sürekli olarak güncellenmesine yardımcı olur.

Orta ve Uzun Dönem Aksiyonlarına Yönelik Hazırlıklar:

Orta ve uzun vadede etkili bir normalleşme sürecini sağlamak için, akut dönemde gerçekleştirilen çalışmaların planlı ve orta ile uzun vadede yapılacak çalışmaları tamamlayıcı nitelikte olması gereklidir. Ayrıca, orta ve uzun vadede alınacak aksiyonların planlaması, afet öncesi hazırlıklara dayanarak akut dönemde gerçekleştirilmelidir.

Afet Sonrası Orta ve Uzun Dönem

Rutinlere Dönüş:

Afet sonrası gençlerin normal yaşamlarına dönmeleri için günlük rutinlerin yeniden oluşturulması kritik öneme sahiptir. Eğitim, sosyal aktiviteler ve aile içi düzenin yeniden sağlanması, gençlerin psikolojik iyileşmesini ve topluma yeniden uyum sağlamasını destekler. Rutinlere dönüş, gençlerin güven duygusunu pekiştirir.

Alt Yapıların Güçlendirilmesi:

Afet sonrası hem akut hem de orta-uzun vadede altyapılar güçlendirilmelidir. Özellikle teknolojiye erişimin önündeki altyapı sorunları giderilmelidir. Bu çalışmalar, gençlerin rutinlerine dönüşünü ve başa çıkma süreçlerini kolaylaştıracaktır. Okullar modern eğitim araçları ve teknolojilerle donatılmalı, internet erişimi ve dijital eğitim platformları sağlanarak, çocuk ve ergenlerin eğitimleri kesintisiz devam edebilmelidir.

Geçici Yaşam Alanlarının Düzenlenmesi:

Akut dönemde oluşturulan geçici yerleşim alanları, ergenlerin kendi gelişim dönemlerine has ihtiyaçlarını karşılayamayabilir. Orta ve uzun vadede, geçici yerleşim alanlarının farklı ergen gruplarının ihtiyaçlarına cevap verip vermediği, gençlerin aktif katılımı ile değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmeler sonucunda gerekli düzenlemeler yapılmalı ve gençlerin ihtiyaçlarına uygun yaşam alanları sağlanmalıdır.

Kalıcı Barınma Çözümleri:

Kalıcı barınma çözümleri, gençlerin normal yaşamlarına dönmelerine ve geleceğe umutla bakmalarına yardımcı olacaktır. Bu süreçte gençlerin özel ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalı ve sosyal, akademik ve psikolojik destek sağlayan topluluk temelli yerleşim alanları oluşturulmalıdır.

Ekonomik Destek ve Geçim Kaynakları:

Afet sonrası gençlerin ve ailelere yönelik kapsamlı ekonomik destek ve geçim kaynakları sağlanmalıdır. Meslek edindirme, istihdam edilebilirlik becerilerine yönelik kursları ile gençlerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını teşvik edilmelidir. Gençlere yönelik mikro kredi programları ve girişimcilik destekleri sağlanabilir. Bu destekler, gençlerin ve ailelerinin ekonomik olarak güçlenmelerine ve daha güvende hissettikleri bir geleceğe adım atmalarına yardımcı olacaktır.

Gönüllülük:

Afet sonrası gönüllülük, gençlerin travma sonrası stresle başa çıkmalarına ve topluma katkıda bulunmalarına yardımcı olur. Gençler, yardım ve iyileşme süreçlerinde aktif rol alarak, sosyal bağlarını güçlendirir ve kişisel gelişimlerini destekler. Gönüllülük faaliyetleri, gençlerin empati ve sorumluluk duygularını pekiştirir, toplumsal dayanışmayı artırır.

Sosyalleşme:

Ergenlerin ve gençlerin bir araya gelerek etkileşimde bulunmalarına ve sosyal bağlarını güçlendirmelerine olanak tanıyan sosyalleşme alanları ve fırsatları artırılmalıdır. Spor, sanat ve kültürel faaliyetler, sosyal etkinlikler, kamplar, atölye çalışmaları ve gönüllülük projeleri geliştirilmeli, gençlerin sosyalleşebileceği güvenli ve erişilebilir alanlar oluşturulmalıdır.

Sürdürülebilir Psikolojik Destek:

Afet sonrası, düzenli bireysel ve grup terapileri ile sürekli erişilebilir psikolojik yardım hizmetleri sağlanmalıdır. Okullarda ve topluluk merkezlerinde psikososyal destek grupları ve atölye çalışmaları düzenlenerek gençlerin duygusal iyilik halleri desteklenmelidir.

Eğitime Erişim:

Afet sonrası, gençlerin eğitimlerine kesintisiz devam edebilmeleri için eğitime erişim sağlanmalıdır. Okullar hızla yeniden açılmalı, geçici sınıflar ve dijital eğitim platformları kullanılmalıdır. Eğitim materyalleri ve teknolojik araçlar temin edilerek, gençlerin eğitimlerine devam etmeleri desteklenmelidir. Ayrıca, ulaşım ve lojistik desteklerle gençlerin okula erişimi kolaylaştırılmalıdır.

Eğitimde Yenilik ve İyileştirme:

Afet sonrası eğitime yönelik yenilikçi ve iyileştirici adımlar atılmalıdır. 21. yüzyıl becerileri, yapay zeka ve diğer yeni gelişmelere erişim sağlanmalıdır. Ayrıca, bireysel ihtiyaçlara uygun destek programları ve rehberlik hizmetleri sağlanarak, eğitimde eşitlik ve erişim artırılmalıdır.

Yeniden İnşa Sürecine Aktif Katılım:

Gençlerin kendi yaşamlarını etkileyen süreçlerde karar verici olmaları, onların seslerinin duyulması ve yenilikçi çözümlerinin kritik bir öneme sahip olması açısından büyük bir gerekliliktir. Afet sonrası yeniden inşa sürecinde gençlerin sadece pasif mağdurlar olarak görülmemesi, aksine aktif katılımcılar olarak sürece dahil edilmesi önemlidir. Gençlerin yenilikçi bakış açıları ve enerjileri, geleneksel yöntemleri aşarak daha etkili ve yaratıcı çözümler sunabilir. Ayrıca, gençlerin karar alma süreçlerine dahil edilmeleri, onların kendine güvenlerini artırır ve toplumsal sorumluluk duygularını güçlendirir. Yeniden inşa sürecinde gençlerin katılımı, hem bireysel gelişimlerine katkıda bulunur hem de daha dirençli ve sürdürülebilir bir toplumun inşa edilmesine olanak tanır. Bu nedenle, gençlerin fikir ve önerilerinin dikkate alınması ve sürece aktif katılımlarının sağlanması hayati öneme sahiptir.

Hassas Gruplara Yönelik Müdahaleler:

Afet sonrasında, ergen ve genç grupları içerisindeki hassas gruplara yönelik özel müdahaleler geliştirilmelidir. Bu müdahaleler, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı olanları, çocuk işçiliği, erken evlilik ve zorbalık gibi çeşitli hassasiyetleri kapsamaktadır. Her bir grubun özel ihtiyaçlarına yönelik programlar oluşturulmalı, sağlık, barınma, eğitim ve psikososyal destek sağlanmalıdır. Bu tür müdahaleler, gençlerin korunmasını ve desteklenmesini sağlayarak, toplumun genel iyileşme sürecini hızlandırır ve daha eşitlikçi bir toparlanma süreci sağlar.

Kanıt Dayalı Savunuculuk Çalışmaları:

Afet sonrası ergen ve gençlerin ihtiyaçlarını daha etkili bir şekilde karşılayabilmek için kanıt dayalı savunuculuk çalışmaları yürütülmelidir. Bu çalışmalar, gençlerin yaşadıkları sorunları ve ihtiyaçlarını veri ve araştırmalarla destekleyerek politika yapıcılar ve ilgili kurumlar nezdinde savunmayı amaçlar. Toplanan veriler ve yapılan analizler, gençlerin eğitim, sağlık, barınma ve psikososyal destek alanlarında ihtiyaç duydukları hizmetlerin geliştirilmesine katkı sağlar. Kanıt dayalı savunuculuk, gençlerin seslerinin duyulmasını ve ihtiyaçlarının doğru şekilde karşılanmasını sağlayarak, daha etkili ve sürdürülebilir çözümler üretilmesine yardımcı olur.

Sınırlılıklar

Çalışma iki farklı depremden etkilenen şehirde gerçekleştirilmiştir. Bu, bulguların farklı sosyo-ekonomik, kültürel ya da coğrafi bağlamlara sahip diğer bölgelere veya toplumlara genelleme yapılmasını kısıtlamaktadır. Gelecekteki araştırmalar, daha geniş bölgesel çalışmaların yapılarak olası farklılıkların tespit edilmesine katkı sağlayabilir.

Afet sonrası süreç doğası gereği dinamikdir. Depremden etkilenen bölgeler, sosyal yapılar, ekonomik fırsatlar ve toplum kaynakları konusunda hızlı değişiklikler yaşamaktadır. Bu dinamik koşullar, zaman içinde çalışmanın bulgularının geçerliliğini ve uygulanabilirliğini etkileyebilir. Bu nedenle, sonuçları zamansal bağlamda yorumlamak önemlidir ve veri toplama sürecinden bu yana durumun değişmiş olabileceğini göz önünde bulundurmak gerekir.

Son olarak örneklem Genç Hayat Vakfı yararlanıcılarından oluşmaktadır. Bu, araştırma grubunun deneyimlerinin ve bakış açılarının depremden etkilenen tüm genç nüfusu temsil etmeyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Gelecekteki çalışmalar, daha çeşitli örnekleme stratejileri kullanarak daha geniş bir yelpazede gençlerin deneyimlerini kapsayabilir ve bu sayede daha yüksek temsiliyet sağlayabilirler.

Kaynakça

AFAD. (2018). *Türkiye'de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri*. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/turkiye_de_afetler.pdf

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.)*.

<https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>

Anderson, D. A. (2012). Using disaster exercises to determine staff educational needs and improve disaster outcomes in rural hospitals: The role of the nursing professional development educator. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, 43(6), 284-288. <https://doi.org/10.3928/00220124-20120201-24>

International Strategy for Disaster Reduction (2004). *Living With Risk: A Global Review of Disaster Reduction Initiatives*. United Nations Publications.

<https://www.undrr.org/publication/living-risk-global-reviewdisaster-reduction-initiatives>

Artar, M. (2003). Depremi yaşayan ergenlerin gelecek beklentilerinin içeriği. *Kriz Dergisi*, 11(3), 21-27.

https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000195

Bal, A. (2008). Post-traumatic stress disorder in Turkish child and adolescent survivors three years after the Marmara earthquake. *Child and Adolescent Mental Health*, 13(3), 134-139. <https://doi.org/10.1111/j.1475-3588.2007.00469.x>

Bartlett, W. (2013). The political economy of welfare reform in the Western Balkans. In *Poverty and exclusion in the Western Balkans: New directions in measurement and policy* (pp. 245-259).

https://doi.org/10.1007/978-1-4614-4945-4_14

Barton, A. H. (1969). *Communities in disaster: A sociological analysis of collective stress situations*. Garden City, NY: Doubleday & Company.

Beier, R., & Fritzsche-El Shewy, J. (2018). UN-Habitat, the new urban agenda and urban refugees – A state of the art. *Zeitschrift für Flucht- und Flüchtlingsforschung*, 2(1), 128-142. <https://doi.org/10.5771/2509-9485-2018-1-128>

Bokszczanin, A. (2012). Social support provided by adolescents following a disaster and perceived social support, sense of community at school, and proactive coping. *Anxiety, Stress & Coping, 25*(5), 575-592.

<https://doi.org/10.1080/10615806.2011.622374>

Buckle, P. (2012). Preparedness, warning and evacuation. In B. Wisner, J. C. Gaillard, & I. Kelman (Eds.), *Handbook of hazards and disaster risk reduction*. London, UK: Routledge.

Mutch, C. (2013). Citizenship in action: young people in the aftermath of the 2010-2011 New Zealand earthquakes. *Sisyphus—Journal of Education, 1*(2), 76-99.

Carlton, S. (2015). Connecting, belonging: Volunteering, wellbeing and leadership among refugee youth. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 13*, 342-349. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2015.07.006>

Carlton, S., Nissen, S., Wong, J. H., & Johnson, S. (2022). "A shovel or a shopping cart": Lessons from ten years of disaster response by a student-led volunteer group. *Natural Hazards, 111*(1), 33-50.

<https://doi.org/10.1007/s11069-021-05043-7>

Cavanaugh, A. M., & Buehler, C. (2016). Adolescent loneliness and social anxiety: The role of multiple sources of support. *Journal of Social and Personal Relationships, 33*(2), 149-170. <https://doi.org/10.1177/0265407514567837>

Cherry, K. E. (Ed.). (2009). *Lifespan perspectives on natural disasters: Coping with Katrina, Rita, and other storms*. New York: Springer

Cola, R. M. (1993). The needs of children following a disaster: The 1990 earthquake in the Philippines. *Disasters, 17*(3), 248-254. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.1993.tb00498.x>

Cox, D. T., Park, H., Alam, M. S., & Barbosa, A. R. (2018). Probabilistic tsunami hazard assessment and damage estimation of the built environment: Application to the Cascadia Subduction Zone and Seaside, Oregon. In *Proceedings of the Coastal Engineering Conference* (36), 94-94.

Cretney, R., & Nissen, S. (2023). What is generated through rupture? *Dialogues in Human Geography, 13*(2), 197-201. <https://doi.org/10.1177/20438206221144825>

Dahal, L., Idris, M. S., & Bravo, V. (2021). "It helped us, and it hurt us": The role of social media in shaping agency and action among youth in post-disaster Nepal. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 29(2), 217-225.

<https://doi.org/10.1111/1468-5973.12329>

Dai, W., Chen, L., Lai, Z., Li, Y., Wang, J., & Liu, A. (2016). The incidence of post-traumatic stress disorder among survivors after earthquakes: A systematic review and meta-analysis. *BMC Psychiatry*, 16, 1-11.

<https://doi.org/10.1186/s12888-016-0891-9>

Dufty, N. (2012). Using social media to build community disaster resilience. *Australian Journal of Emergency Management*, 27(1), 40-45.

Dynes, R., & Quarantelli, E. L. (1980). Helping behavior in large-scale disasters. In D. H. Smith & J. Macaulay (Eds.), *Participation in social and political activities* (pp. 339-354). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Fothergill, A., & Peek, L. A. (2004). Poverty and disasters in the United States: A review of recent sociological findings. *Natural Hazards*, 32, 89-110. <https://doi.org/10.1023/B:NHAZ.0000026792.76181.d9>

Fritz, C. E., & Mathewson, J. H. (1957). *Convergence behavior in disasters; A problem in social control*. Washington, DC: National Academy of Sciences-National Research Council.

Gencer, E. A. (2013). Natural disasters, urban vulnerability, and risk management: A theoretical overview. In E. A. Gencer (Ed.), *The interplay between urban development, vulnerability, and risk management: A case study of the Istanbul metropolitan area* (pp. 7-43).

Gu, D. (2019). Exposure and vulnerability to natural disasters for world's cities. *DESA* 4, 1-43.

<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/technical/TP2019-4.pdf>

Karabulut, D., & Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 368-376. <https://doi.org/10.21324/dacd.500356>

Karakaya, I., Ağaoğlu, B., Coşkun, A., Şişmanlar, Ş. G., & Yıldız Öc, Ö. (2004). Marmara depreminden üç buçuk yıl sonra ergenlerde TSSB, depresyon ve anksiyete belirtileri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(4), 257-263.

Kardaş, F., & Tanhan, F. (2018). Van depremini yaşayan üniversite öğrencilerinin travma sonrası stres, travma sonrası büyüme ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-36.

Kaya, E., & Özcebe, H. (2013). Afetlerin çocuk sağlığı üzerindeki etkileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(4).

Kennedy, J., Ashmore, J., Babister, E., Kelman, I., & Zarins, J. (2008). Disaster mitigation lessons from "build back better" following the 26 December 2004 Tsunamis. In *Water and urban development paradigms* (pp. 315-320). CRC Press.

Kunz, V. (2006). *Sport and play for traumatized children and youth: An assessment of a pilot-project* in Bam, Iran. Swiss Academy for Development (SAD) Biel/Schweiz.

La Greca, A. M., Silverman, W. K., Vernberg, E. M., & Roberts, M. C. (2002). *Helping children cope with disasters and terrorism* (pp. xvii- 446). American Psychological Association.

Luft, Rachel, 2016. Governing disaster: the politics of tribal sovereignty in the context of (un)natural disaster. *Ethn. Racial Stud.* 39(5), 802-820. <https://doi.org/10.1080/01419870.2015.1080376>

Marchezini, V., Trajber, R., Olivato, D., Munoz, V. A., de Oliveira Pereira, F., & Oliveira Luz, A. E. (2017). Participatory early warning systems: Youth, citizen science, and intergenerational dialogues on disaster risk reduction in Brazil. *International Journal of Disaster Risk Science*, 8(4), 390-401. <https://doi.org/10.1007/s13753-017-0150-9>

McLennan, J., Every, D., & Reynolds, A. (2021). Disability and natural hazard emergency preparedness in an Australian sample. *Natural Hazards*, 107(2), 1489-1499. <https://doi.org/10.1007/s11069-021-04642-8>

Meyerson, D. A., Grant, K. E., Carter, J. S., & Kilmer, R. P. (2011). Posttraumatic growth among children and adolescents: A systematic review. *Clinical Psychology Review*, 31(6), 949-964. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2011.06.003>

Morina, N., Koerssen, R., & Pollet, T. V. (2016). Interventions for children and adolescents with posttraumatic stress disorder: A meta-analysis of comparative outcome studies. *Clinical Psychology Review*, 47, 41-54.

<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2016.05.006>

Newnham, E. A., Gao, X., Tearne, J., Guragain, B., Jiao, F., Ghimire, L., Chan, E. Y. Y., & Leaning, J. (2020). Adolescents' perspectives on the psychological effects of natural disasters in China and Nepal. *Transcultural Psychiatry*, 57(1), 197-211. <https://doi.org/10.1177/1363461519893135>

Nightingale, E. O., & Fischhoff, B. (2002). Adolescent risk and vulnerability: Overview. *Journal of Adolescent Health*, 31(1), 3-9. [https://doi.org/10.1016/S1054-139X\(02\)00413-5](https://doi.org/10.1016/S1054-139X(02)00413-5)

O'Donnell, D. A., Roberts, W. C., & Schwab-Stone, M. E. (2011). Community violence exposure and post-traumatic stress reactions among Gambian youth: The moderating role of positive school climate. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 46, 59-67. <https://doi.org/10.1007/s00127-009-0162-x>

O'Keefe, P., Westgate, K., & Wisner, B. (1976). Taking the naturalness out of natural disasters. *Nature*, 260, 566-567. <https://doi.org/10.1038/260566a0>

OCHA. (2018). Türkiye: 2023 Earthquakes Situation Report No. 8.

<https://reliefweb.int/report/turkiye/turkiye-2023-earthquakes-situation-report-no-8-9-march-2023>

Parslow, R. A., & Jorm, A. F. (2006). Tobacco use after experiencing a major natural disaster: Analysis of a longitudinal study of 2063 young adults. *Addiction*, 101(7), 1044-1050. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2006.01481.x>

Pearson, L., & Pelling, M. (2015). The UN Sendai framework for disaster risk reduction 2015-2030: Negotiation process and prospects for science and practice. *Journal of Extreme Events*, 2(01), 1571001.

<https://doi.org/10.1142/S2345737615710013>

Peek, L. (2008). Children and disasters: Understanding vulnerability, developing capacities, and promoting resilience—An introduction. *Children, Youth and Environments*, 18(1), 1-29. <https://doi.org/10.1353/cye.2008.0052>

Peek, L., Abramson, D. M., Cox, R. S., Fothergill, A., & Tobin, J. (2018). *Children and disasters*. In Handbook of disaster research (pp. 243-262). https://doi.org/10.1007/978-3-319-63254-4_13

Pfefferbaum, B., Jacobs, A. K., Houston, J. B., & Griffin, N. (2015). Children's disaster reactions: The influence of family and social factors. *Current Psychiatry Reports*, 17, 1-6. <https://doi.org/10.1007/s11920-015-0597-6>

Pfefferbaum, B., Noffsinger, M. A., Wind, L. H., & Allen, J. R. (2014). Children's coping in the context of disasters and terrorism. *Journal of Loss and Trauma*, 19(1), 78-97. <https://doi.org/10.1080/15325024.2013.791797>

Ramakumar, R. (2008, February). *Contextualizing disaster studies: Socioeconomic vulnerabilities in India*. In Presentation at the Researching Disasters Conference.

Rezayat, A. A., Sahebdel, S., Jafari, S., Kabirian, A., Rahnejat, A. M., Farahani, R. H., & Nour, M. G. (2020). Evaluating the prevalence of PTSD among children and adolescents after earthquakes and floods: A systematic review and meta-analysis. *Psychiatric Quarterly*, 91, 1265-1290. <https://doi.org/10.1007/s11126-020-09840-4>

Sagi-Schwarz, A., Seginer, R., & Abdeen, Z. (2008). Chronic exposure to catastrophic war experiences and political violence: Links to the well-being of children and their families. *International Journal of Behavioral Development*, 32, 257-259. <https://doi.org/10.1177/0165025408092219>

Salcioglu, E., Basoglu, M., & Livanou, M. (2003). Long-term psychological outcome for non-treatment-seeking earthquake survivors in Turkey. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 191(3), 154-160.

<https://doi.org/10.1097/01.NMD.0000054931.12291.50>

Semerci, P. U., Daniş, D., Birol, B., & Turan, D. (2023). Deprem bölgesinde göçmen/sığınmacı/mülteci olmak. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 469-483. <https://doi.org/10.47613/reflektif.2023.117>

Silverman, W. K., & La Greca, A. M. (2002). Children experiencing disasters: Definitions, reactions, and predictors of outcomes. In A. M. La Greca, W. K. Silverman, E. M. Vernberg, & M. C. Roberts (Eds.), *Helping children cope with disasters and terrorism* (pp. 11-33). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10454-001>

Skinner, E. A., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2007). The development of coping. *Annual Review of Psychology*, 58, 119-144. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085705>

Skinner, E. A., Edge, K., Altman, J., & Sherwood, H. (2003). Searching for the structure of coping: A review and critique of category systems for classifying ways of coping. *Psychological Bulletin*, 129(2), 216-269.

<https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.2.216>

Smith, A. B. (2013). *Understanding children and childhood: A New Zealand perspective*. Bridget Williams Books. <https://doi.org/10.7810/9781927131763>

Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporu.

<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>

Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2012). *Trauma and transformation: Growing in the aftermath of suffering*. Sage Publications.

Teke, E., & Avşaroğlu, S. (2021). Türkiye'de travma sonrası stres ve büyüme konusunda gerçekleştirilmiş olan çalışmaların incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(43), 6980-7004.

<https://doi.org/10.26466/opus.960263>

Tierney, K. (2014). Hazards and disasters. In *Concise Encyclopedia of comparative sociology* (pp. 427-436). Brill. https://doi.org/10.1163/9789004266179_045

Turner-Sack, A. M., Menna, R., & Setchell, S. R. (2012). Posttraumatic growth, coping strategies, and psychological distress in adolescent survivors of cancer. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 29(2), 70-79.

<https://doi.org/10.1177/1043454212439472>

UNICEF. (2023, November). UNICEF Türkiye *Humanitarian Situation Report*, 18.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2019). *World urbanization prospects: The 2018 revision* (ST/ESA/SER.A/420). New York: United Nations.

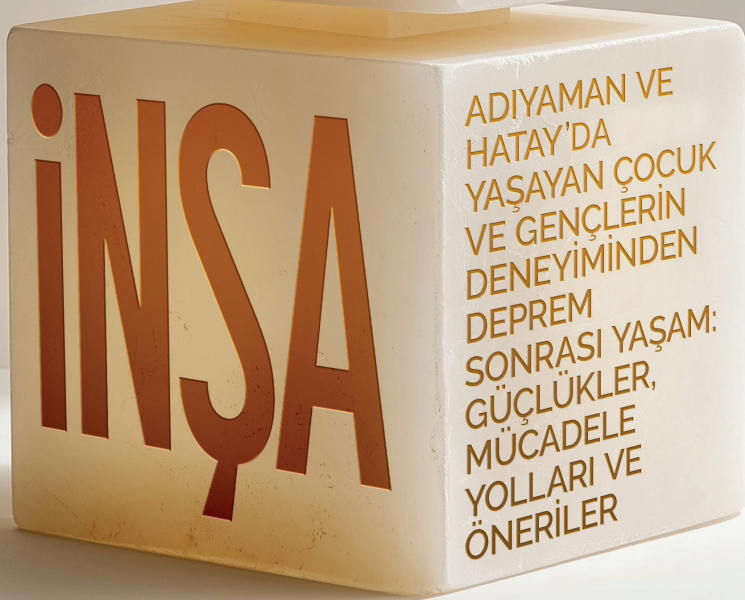
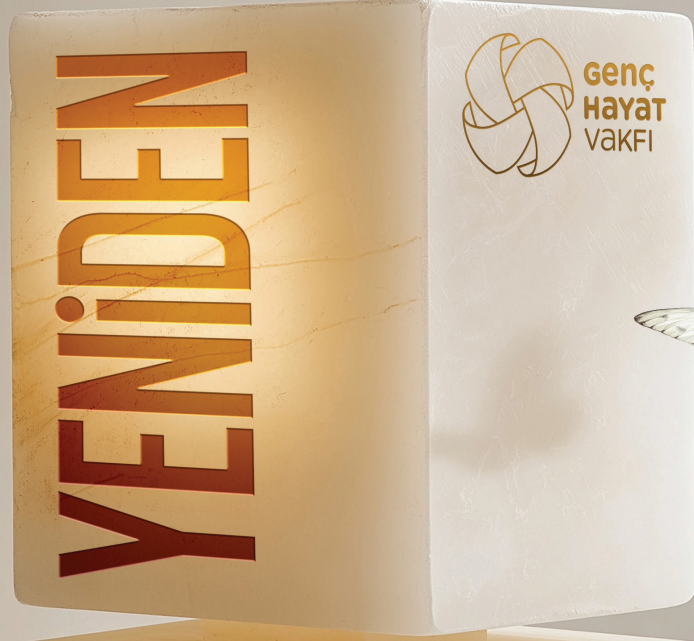
Weems, C. F., Russell, J. D., Neill, E. L., Berman, S. L., & Scott, B. G. (2016). Existential anxiety among adolescents exposed to disaster: Linkages among level of exposure, PTSD, and depression symptoms. *Journal of Traumatic Stress*, 29(5), 466-473. <https://doi.org/10.1002/jts.22128>

Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T., & Davis, I. (2004). *At risk: Natural hazards, people's vulnerability, and disasters* (2nd ed.). New York, NY: Routledge.

Yates, D., & Paquette, S. (2011). Emergency knowledge management and social media technologies: A case study of the 2010 Haitian earthquake. *International Journal of Information Management*, 31(1), 6-13.

<https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2010.10.001>

www.genchayat.org

@genchayatvakfi